

Hirsch Ballin

in zeldzame gevallen, zij ook niet anders gewend. Het is, anders gezegd, nieuwer voor de instellingen om daarmee te moeten werken dan voor degenen die er binnenkomen. Stel dat wij te maken krijgen met weigering. Dat zou tamelijk verrassend zijn. Dat is niet te verwachten. Het is voor de zelfmelder de bekende procedure. Hij heeft er ook verder geen last van.

Dan kom ik bij het aantal ggz-klanten dat onder de werking van de regeling valt. Wij hebben heel wat contacten waarbij de Directie Forensische Zorg van mijn ministerie bij een ggz-instelling zorg inkoop, zoals dat heet. Dat betreft behandeling voor personen die intramuraal verblijven, maar ook alle ambulante contacten en behandelingen. Jaarlijks worden er ongeveer 6000 tot 6500 mensen naar deze zorg toegeleid. Ten behoeve van deze groep zijn er bij 80 zorgaanbieders 1281 intramurale plaatsen gecontracteerd. Het gaat weliswaar om veel meer dan 80 vestigingen, want er wordt van meer locaties gebruik gemaakt. Wij moeten nog eens precies kijken om hoeveel apparaten het werkelijk zal gaan.

GGZ Nederland geeft in zijn brief van 20 mei een wel heel brede marge aan voor de aan te schaffen vingerscans en stelt dat er 200 à 800 nodig zullen zijn. Zoals gezegd kopen wij bij 80 zorgaanbieders zorg in en die hebben ook niet op iedere locatie mensen voor wie door Justitie de contracten worden afgesloten.

De kosten voor de eerste generatie vingerscans zullen wij voor onze rekening nemen. De kosten voor een vingerscan belopen ca. € 2000.

Wij zijn van plan om hier verder nog eens goed over te spreken met GGZ Nederland. Wij verheugen ons in het over het algemeen zeer goede contact met hen en zullen dat uiteraard ook graag bij dit onderwerp voortzetten. Het is mijn bedoeling om als dit wetsvoorstel tot wet wordt verheven het zodanig gefaseerd in werking te laten treden dat de ggz-sector als laatste aan de beurt komt. Eerst komen de politie en de penitentiaire inrichtingen aan de beurt. Naar verwachting zullen de ggz-instellingen de laatste zijn. Wij denken dat er tot 2011 tijd is en in die tijd zullen wij graag in overleg met GGZ Nederland bekijken wat wij moeten doen om de ongemakkelijke gevoelens die daarover blijken te bestaan weg te nemen.

□

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Voorzitter. De minister geeft een technisch antwoord op een emotionele vraag over de wijze van het afnemen van de vingerscan. Die emotionele vraag was wat het betekent voor iemand die met veel pijn en moeite in het kader van een voorwaardelijke veroordeling zich uiteindelijk toch meldt bij de psychiatrische inrichting om gewantwoord te worden en een vingerscan moet laten afnemen. Dat het technisch eenvoudig is, zal eenieder wel bekend zijn.

De minister citeerde cijfers uit een stuk dat ik ook bij GGZ Nederland heb opgevraagd, dus beschikken wij over dezelfde gegevens. Die zijn echter van 2006 en de verwachting is dat de cijfers nu wel wat hoger liggen. Dat is echter nattevingerwerk en vandaar dat ik vroeg om een onderzoek naar het aantal mensen waarom het zou gaan. Is er een kosten-batenanalyse gemaakt? Ik heb daarop geen antwoord gekregen.

Aan mijn opmerkingen en vragen over personeel en ruimte is de minister enigszins voorbijgegaan. Uit mijn ervaring als rechter weet ik dat ik vaak heel lang moest

wachten tot er een ruimte beschikbaar was. Ik denk dus niet dat er zonder problemen zomaar ergens een hokje kan worden vrijgemaakt voor die apparatuur. Dat lijkt mij toch een serieus probleem. Ook het personeelsprobleem is bij mijn weten buitengewoon serieus te noemen. Het kost toch menskracht. Van te voren kan niet worden gezegd in welke van al die 800 instellingen of locaties het nodig zal zijn om die apparatuur neer te zetten. De minister zei dat het niet overal zal hoeven. Dat denk ik ook niet, maar hoe weet men nu van te voren waar wel en waar niet? Daar zou ik toch nog graag een antwoord van de minister op krijgen.

□

Minister **Hirsch Ballin**: Voorzitter. Ik zeg mevrouw Quik-Schuijt graag toe dat we nog eens goed zullen kijken naar de omvang van het aantal plaatsen waar dit zal spelen, terwijl dit onderdeel nog niet in werking is getreden. Overigens zal ik alle punten die zij aan de orde stelde, graag bespreken met GGZ Nederland. Dat is voor ons een waardevolle partner. Natuurlijk willen we geen situatie waarin men zich onevenredig belast voelt met deze maatregel.

Ik denk dat het, als er nog eens precies naar wordt gekeken, heel erg zal meevallen. Het is geen uiting van wantrouwen: iedereen weet dat het afnemen van een vingerafdruk een zeer betrouwbare en snelle manier is om identiteit vast te stellen. Uit onderzoek, bijvoorbeeld bij grenscontroles, blijkt dat de vaststelling van identiteit aan de hand van zo'n pasje met foto helemaal niet zo'n betrouwbare manier is. Die manier is nu echter wel verplicht.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Ik heb zelf niet verzonnen dat dit op emotionele barrières kan stuiten, dat hebben mensen van GGZ Nederland verzonnen. Ik neem aan dat die een beetje weten waarover het gaat. Ik vind dit een wat bagatelliserend antwoord.

Minister **Hirsch Ballin**: Ik geloof dat u mijn reactie nu een beetje bagatelliseert. Ik heb hetgeen u naar voren bracht, zeer serieus willen nemen. Wij zullen hierover spreken, daaraan hoeft u echt niet te twifelen. Dat u deze zorg uit, is voor mij voldoende reden om hier goed naar te kijken en om te proberen de zorgen weg te nemen. Wij hebben ook tijd om te bezien of de inschattingen van het aantal plaatsen kloppen. GGZ Nederland is voor ons een waardevolle partner. We zullen hier bij dit onderwerp terdege rekening mee houden.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Telecommunicatiewet en de Wet op de economische delicten in verband met de implementatie van Richtlijn 2006/24/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie betreffende de bewaring van gegevens die zijn verwerkt in verband met het aanbieden van openbare elektronische communicatiediensten en**

Voorzitter

tot wijziging van Richtlijn 2002/58/EG (Wet bewaarplicht telecommunicatiegegevens) (31145).

De beraadslaging wordt geopend.

Mevrouw **Duthler** (VVD): Voorzitter. Het wetsvoorstel bewaarplicht telecommunicatiegegevens is een typisch voorbeeld van een technologieafhankelijke wet. Naarmate de tijd voortschrijdt, wordt de effectiviteit van de wet ingehaald door technologische ontwikkelingen. Het versturen van e-mailberichten via een Outlook-programma van Microsoft zoals wij in deze Kamer gewend zijn, is redelijk ouderwets kan ik u zeggen. Tegenwoordig is "twitteren" in, bel je gratis via "Skype" en neem je deel aan sociale netwerken als Hyves of MSN. Dit zijn voorbeelden van communicatieverkeer die niet onder de bewaarplicht van het wetsvoorstel vallen. Aanvankelijk stond de VVD-fractie voorzichtig positief tegenover dit wetsvoorstel; er leek een redelijk evenwicht te zijn gevonden tussen het veiligheidsdoel van de wet en privacybescherming. Inmiddels zijn er veel nieuwe elektronische communicatiemogelijkheden ontwikkeld die niet onder de wettelijke bewaarplicht vallen, moeten vraagtekens worden geplaatst bij de effectiviteit van de wet. Het is te verwachten dat juist de criminelen op wie deze wet zich richt, bewust communicatiemiddelen zullen kiezen die niet onder de bewaarplicht vallen. Wat is dan nog de zin van het bewaren van verkeersgegevens van bijna alle Nederlanders?

De VVD-fractie staat voor bepaald geen gemakkelijke afweging. Het opslaan van verkeersgegevens maakt inbreuk op de privacy. Dat is onmiskenbaar. Of deze privacyinbreuk vervolgens als gerechtvaardigd moet worden beoordeeld, wordt onder meer bepaald door de proportionaliteit van de privacyinbreuk, de subsidiariteit en de zorgvuldigheid. Staat de inbreuk in verhouding tot het te bereiken doel? Kan het doel ook met andere minder ingrijpende middelen worden bereikt? Hoe worden de opgeslagen verkeersgegevens fysiek en logisch beveiligd, opdat de juistheid en volledigheid van de gegevens vaststaan, ongeautoriseerde personen geen toegang kunnen krijgen tot de gegevens en de gegevens niet verder worden verwerkt door derden voor andere doeleinden?

De minister heeft in de nadere memorie van antwoord voldoende inzichtelijk gemaakt op welke wijze hij de beveiliging en zorgvuldige omgang met de verkeersgegevens bevordert en op welke wijze de toegang tot de gegevens is geregeld. Ook heeft hij uitgebreid beschreven hoe hij omgaat met de kosten van de bewaarplicht voor internet service providers, de zogenaamde ISP's. Niet de investeringskosten, maar de kosten per bevraging worden vergoed. Het belangrijkste deel van de kosten voor de ISP's zijn echter de investeringskosten. Is de minister bereid een deel daarvan te compenseren in de vergoeding per bevraging? De leden van de VVD-fractie zijn verder verheugd dat de minister bereid is, ook met de kleinere ISP's afspraken te maken over de wijze van vergoeding van kosten om aan verzoeken tot gegevensverstrekking te voldoen.

De VVD-fractie twijfelt met name aan de proportionaliteit van de privacyinbreuk. Nu de effectiviteit van de wet zeer beperkt lijkt te zijn, zou de privacyinbreuk wel eens onvoldoende gerechtvaardigd kunnen zijn. Twijfels over

de effectiviteit van de wet heeft de minister in zijn nadere memorie van antwoord niet kunnen wegnemen. De VVD-fractie zou dan ook graag nog de volgende vragen door de minister beantwoord zien.

Ten eerste. De minister stelt in zijn nadere memorie van antwoord vast dat verkeersgegevens zeer waardevol zijn in zeer veel onderzoeken die door opsporingsdiensten worden gedaan. Daarmee staat voor hem het nut van de bewaarplicht vast. Kan de minister een indicatie geven van het aantal onderzoeken waarvoor de verkeersgegevens zeer waardevol zijn gebleken of waarvoor hij verwacht dat ze zeer waardevol zullen zijn? En zijn deze gegevens dan van doorslaggevend belang, van overwegend belang of van ondergeschikt belang voor het oplossen van ernstige strafzaken?

Ten tweede. De minister geeft in de nadere memorie van antwoord aan dat een categorie verkeersgegevens die nu buiten de bewaarplicht valt, namelijk de verkeersgegevens van gebruikers van diensten als Hotmail, Gmail of MSN, in de toekomst in daartoe geëigende gevallen alsnog beschikbaar komen. Deze gegevens zouden via een rechtshulpverzoek aan de autoriteiten van, in dit geval, de Verenigde Staten ten behoeve van een lopend opsporingsonderzoek kunnen worden opgespoord. Hoe ziet de minister dat voor zich? Gebruikers van genoemde diensten hoeven zich niet te identificeren als ze een account aanvragen en als ze zich al identificeren, dan wordt dat niet gecontroleerd. Wat wil de minister dan met een rechtshulpverzoek bereiken? Welke waarde hecht hij dan aan een rechtshulpverzoek? Is hem bekend of zulke rechtshulpverzoeken al eens zijn gedaan en, zo ja, welke waarde hebben zij dan gehad voor het opsporingsonderzoek? Waren de gegevens die hij op grond van rechtshulpverzoeken heeft verkregen van doorslaggevend, overwegend of ondergeschikt belang?

Ten derde. Het is vrijwel nooit met zekerheid aan te tonen dat communicatiegegevens wel of niet aan een contractant behoren. Het is heel eenvoudig om je op het internet voor te doen als iemand anders. De minister gaat in de nadere memorie van antwoord in zijn reactie op een vraag van de VVD-fractie hierover in op het voorbeeld van verandering van gegevens in een header van een bericht. Volgens de minister zijn niet die gegevens relevant, maar de gegevens in de logfiles van de e-mailserver. Dergelijke gegevens zijn gerelateerd aan de accounts van de zenders. Is de minister het met de leden van de VVD-fractie eens dat het account van de zender, zoals dat geregistreerd staat bij de provider, nog steeds heel gemakkelijk door iemand anders kan worden gebruikt? De toegang tot de meeste e-mailprogramma's wordt beveiligd met wachtwoorden of andere inlogcodes. Maar deze kunnen nog steeds heel gemakkelijk door iemand anders worden gebruikt. Op hoeveel computers hangen geen gele plakertjes met wachtwoorden of hoeveel computers worden niet door meerdere personen gebruikt? De meeste accounts zijn verbonden aan IP-nummers van computers, niet aan individuele personen. Bovendien wordt er steeds vaker gebruik gemaakt van dynamische IP-adressen. Hoe motiveert de minister zijn optimisme dat de communicatiegegevens desondanks betrouwbaar zijn?

Mevrouw de voorzitter. Tot zover de vragen van mijn fractie over de effectiviteit van de bewaarplicht. Dit wetsvoorstel vloeit voort uit een richtlijn die de lidstaten verplicht tot het invoeren van een wettelijke bewaarplicht van verkeersgegevens. De enige keuzevrijheid die de

Duthler

lidstaten hebben, is het bepalen van de lengte van de bewaartermijn. Die mag variëren van zes tot vierentwintig maanden. Op dit moment bewaren telecommunicatieaanbieders de verkeersgegevens voor facturatie doeleinden al drie maanden. Met dit wetsvoorstel moeten ze de bewaartermijn met negen maanden verlengen. De gemiddelde doorlooptijd in strafzaken bedraagt zo'n zeven en een halve maand. De meer complexe en ernstigere zaken – waar deze wet juist ook voor bedoeld is – kennen vaak een langere doorlooptijd. Willen opsporingsautoriteiten dus iets aan de bewaarde gegevens hebben, dan moeten ze langer dan zes maanden worden bewaard. Twaalf maanden lijkt dan een redelijke termijn. Als deze Kamer het wetsvoorstel afwijst, zal de minister met een nieuw wetsvoorstel komen, waarschijnlijk met een bewaartermijn van zes maanden, althans dat schat ik zo in. Afgezien van alle technologische ontwikkelingen die het bereik van de bewaarplicht nog verder doen verkleinen en daarmee de effectiviteit verminderen, zal echter alleen een bewaartermijn van ten minste twaalf maanden enige zin kunnen hebben. Een uitweg waarop wij kunnen anticiperen is het aangekondigde evaluatieonderzoek. Tegen de tijd dat een nieuw wetsvoorstel in deze Kamer voorligt, zou de Europese verplichting wel eens van tafel kunnen zijn. Maar of dat een elegante en correcte weg is, valt te betwijfelen.

Mevrouw de voorzitter. Het is een heus dilemma waarvoor deze Kamer staat, in ieder geval voor mijn fractie. Voor de uiteindelijke afweging die mijn fractie zal maken, zijn bepalend de antwoorden die de minister zal geven op de hiervoor gestelde vragen. Met bijzondere belangstelling wacht mijn fractie dan ook de beantwoording van de minister af.

□

De heer **Engels** (D66): Mevrouw de voorzitter. Ik doe deze inbreng mede namens de OSF. De minister weet dan al hoe het verhaal eruit gaat zien.

Voorzitter. Dit wetsvoorstel voorziet in de implementatie van de Europese richtlijn dataretentie. Zoals in de schriftelijke voorbereiding is aangegeven, staat de D66-fractie, maar inmiddels ook de OSF, nogal aarzelend tegenover dit voorstel. Wij zijn op zichzelf niet tegen een verplichte opslag en terbeschikkingstelling van telecommunicatiegegevens ten behoeve van de opsporing en de vervolging van ernstige misdrijven. Wij maken ons wel grote zorgen over de waarborging van de privacy. Het Duitse Bundesverfassungsgericht heeft in een uitspraak van 11 maart 2008 aangegeven dat de mogelijkheid van toegang tot bewaarde verkeersgegevens "an sich" al een aanzienlijke bedreiging van het recht op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer betekent. Anders dan de regering menen ook wij dat niet alleen de toegang tot en het gebruik van, maar ook de opslag van verkeersgegevens relevant is voor de aantasting van de privacy. Niet voor niets behoort Duitsland tot de landen waar voor de bewaarplicht van telecommunicatiegegevens een maximale termijn van zes maanden geldt.

De regering koos aanvankelijk voor een bewaartermijn van achttien maanden, maar via amendering heeft de Tweede Kamer deze termijn teruggebracht tot twaalf maanden. De fractie van D66 en de OSF zijn niet overtuigd van het nut en de noodzaak van een bewaartermijn van een jaar. Naar ons oordeel is de

meerwaarde van een bewaartermijn langer dan een minimum van zes maanden niet aangetoond. Onze opvatting hangt samen met het belang van een goede privacybescherming in het licht van het recht van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer als bedoeld in artikel 8 EVRM.

Onze fracties zijn zich bewust van de complexiteit van de verhouding en de afweging tussen de belangen van veiligheid en grondrechten. Een democratische staat moet de veiligheid van de staat en van zijn burgers beschermen, maar tegelijkertijd als rechtsstaat ook de rechten en vrijheden van de burgers beschermen. De zorg voor de bestrijding van terrorisme en zware criminaliteit verhoogt de druk op deze individuele rechten en vrijheden. Grondrechten zijn immers niet absoluut en kunnen op democratische en rechtsstatelijke grondslag beperkt worden, mits met argumenten onderbouwd en met waarborgen omkleed. Een opvatting die sinds 2001 aan invloed heeft gewonnen is dat een democratische rechtsstaat de elementaire moed moet hebben om krachtig en doortastend op te treden tegen ernstige criminele bedreigingen. Dat rechtvaardigt de inzet van meer repressieve instrumenten. De democratie zal weerbaar zijn of niet zijn en wie niets te verbergen heeft hoeft niet bang te zijn voor aantasting van de privacy.

Daartegenover staat de benadering dat juist in tijden van angst en onzekerheid de veroorzakers daarvan niet bestreden moeten worden met maatregelen en middelen die in democratische en rechtsstatelijke termen als een terugval kunnen worden aangemerkt. Repressie dient immers de doelstellingen van hen die de democratische rechtsstaat bedreigen. Voor de goede orde wil ik hier markeren dat wij ons meer thuis voelen bij de tweede benadering. In tijden van toegenomen maatschappelijke bedreigingen en spanningen is het van belang om via de rechtsorde een zekere mate van stabiliteit en continuïteit te handhaven. Dat vraagt een evenwichtige afweging tussen macht en recht, tussen geweld en rede.

De terreuraanslagen van een aantal jaren geleden hebben ook in Nederland geleid tot een sterke toename van nieuwe maatregelen en tot een aanscherping van bestaande regels op het terrein van de veiligheid: bijvoorbeeld de invoering van de identificatieplicht, het biometrische paspoort, maximale controle op luchthavens en zeker ook de gestage uitbreiding van de opsporings- en vervolgingsbevoegdheden voor politie, justitie en veiligheidsdiensten. Met name waar deze nieuwe maatregelen gepaard gaan met het opslaan en gebruik van persoonlijke gegevens, ook van gegevens die met een geheel ander doel – bijvoorbeeld via het BSN – worden verzameld, is de privacy nadrukkelijk in het geding. Steeds vaker komen onverdachte personen in beeld bij justitie, politie, en de veiligheidsdiensten. Dat roept blijvend de vraag op naar de effecten van deze cumulatie van nieuwe regels. Er is veel te weinig aandacht voor de vraag hoe al deze maatregelen op elkaar ingrijpen en hoe zij elkaar versterken. Uit het Rathenau-rapport "Van privacyparadijs tot controlestaat" uit 2007 blijkt dat politieel en justitieel onderzoek steeds meer een verkennend karakter krijgen, waarbij op basis van risicoprofielen potentieel verdachte groepen worden gevolgd. De fractie van D66 en de OSF menen dat veel serieuzer naar dit cumulatieve effect moet worden gekeken. Voor de zorgvuldigheid van de afweging tussen veiligheid en grondrechten is dat essentieel. Een

Engels

doordachte oordeelsvorming over de inhoud en gevolgen van veiligheidsmaatregelen en over de voortschrijdende digitalisering van gegevensbestanden vraagt een open, niet-dogmatische en vooral ontspannen discussie. Wij vragen de regering of zij bereid is hiertoe een integraal en samenhangend initiatief te nemen.

Graag wil ik vervolgens iets zeggen over de noodzaak van de voorgestelde maatregel tot het invoeren van dataretentie. De commissie-Brouwer heeft gemeld dat het systeem voor de zorgvuldige omgang met persoonsgegevens te weinig vertaling krijgt naar de professionals op de werkvloer van de veiligheidsketen. Dat geeft aan dat er eerder een tekort is aan kennis en inzet voor een goede gegevensbescherming dan dat er behoefte is aan meer bevoegdheden en instrumenten. Ook in dat licht lijkt de vraag naar nut en noodzaak van een verdere cumulatie van maatregelen niet op voorhand onzinnig. Zoals gezegd dreigt opsporingsonderzoek onbelemmerd te worden uitgebreid tot personen op wie zelf geen verdenking berust of ten aanzien van wie geen vermoedens bestaan, omdat ze in bestanden voorkomen die voor andere doeleinden zijn aangelegd en omdat gegevens automatisch worden uitgewisseld. Meer in het bijzonder menen onze fracties dat voor een bewaarplicht langer dan zes maanden moet worden aangetoond dat dit noodzakelijk is in het belang van de veiligheid. Het CBP merkte in dit verband terecht op dat noodzakelijk niet verward moet worden met "nodig", "handig" of "wenselijk". Het argument dat telecommunicatiegegevens gebruikt kunnen worden in een strafrechtelijk onderzoek is dus op zichzelf niet overtuigend. Dat justitie en politie een lange bewaartermijn van gegevens voorstaan, is onvoldoende rechtvaardiging voor een verdere inperking op het recht van de burger. Ook het argument van Europese harmonisatie overtuigt niet voor de hantering van een bewaartermijn van twaalf maanden. De lidstaten houden er verschillende bewaartermijnen op na en hanteren verschillende criteria met betrekking tot het soort te bewaren gegevens, de wijze van bewaring en de kostenregeling. Graag vraag ik de regering nog eens of zij de noodzaak van de voorgestelde maatregel in het licht van de aangevoerde bedenkingen overtuigend kan aantonen.

Gevraagd naar de daadwerkelijke effectiviteit van een langere bewaartermijn voor telecommunicatiegegevens gaf de minister in de Tweede Kamer enkele voorbeelden van strafzaken waarin deze gegevens van belang voor het onderzoek hadden kunnen zijn. De redenering leek te zijn: hoe langer de gegevens bewaard worden, hoe groter de kans dat deze gebruikt worden voor de opsporing van ernstige misdrijven. In de expertmeeting van 11 november 2008 kwam echter naar voren dat de bewaarplicht telecommunicatiegegevens weinig effectief zal zijn, omdat er te veel diensten buiten het bereik van de regeling vallen. Het lijkt betrekkelijk gemakkelijk om de bewaarplicht te omzeilen, door bijvoorbeeld gebruik te maken van Hotmail, Skype of Yahoo – ik weet daar iets minder van dan mevrouw Duthler, maar ik doe natuurlijk toch geweldig mijn best – maar ook van kantoor-netwerken. Verder zijn veel internetverbindingen vrij toegankelijk of onbeveiligd en kunnen dus eenvoudig gehackt worden. Niet door mij, overigens. Er zijn bovendien veel meer internettoepassingen dan ik bij benadering kan bedenken, waarmee gegevens kunnen worden uitgewisseld zonder registratie. Dan is er nog de dynamische IP-adressering, die het doorzoeken van

gegevens ernstig compliceert. Kennelijk is vrijwel nooit met zekerheid aan te tonen dat communicatiegegevens wel of niet aan een contractant toebehoren. Identiteitsfraude is eenvoudig te realiseren. De hanteerbaarheid van de maatregel wordt extra bemoeilijkt door het grote aantal internet service providers (ISP's), die elk met een ander systeem werken. Een simpel voorbeeld daarvan is de situatie waarin een ISP de klok niet juist heeft lopen. De bewaarde gegevens zijn dan per definitie niet accuraat. Meer gegevens leiden niet automatisch tot meer veiligheid, maar verhogen wel de kans op onjuiste interpretaties.

Onze fracties moeten vaststellen dat uit geen enkel onderzoek, noch uit de motivering van dit wetsvoorstel, dwingend en wetenschappelijk verantwoord volgt dat een lange bewaartermijn van telecommunicatiegegevens effectief bijdraagt aan de opsporing van ernstige misdrijven en het verhogen van de veiligheid. Het leidt wel tot een grotere inperking van de privacy. Graag horen wij een reactie van de regering op deze vaststelling.

Voorzitter. Onze fracties vinden een bewaartermijn van twaalf maanden niet noodzakelijk, maar daarnaast ook disproportioneel. Op grond van een welhaast grenzeloos vertrouwen in de computertechnologie gaat men in de praktijk blijkbaar uit van de onbetwistbare juistheid van bewaarde gegevens. Maar naarmate deze langer opgeslagen zijn, wordt het voor burgers lastiger om deze gegevens desgevraagd nader te duiden. Het menselijk geheugen heeft immers zo zijn eigen dynamiek. Dit heeft negatieve gevolgen voor de rechtspositie van de burger. Bovendien wil de regering niet alleen de begin- en eindlocatie van een communicatie vastleggen, zoals in de richtlijn voorgeschreven. Zij wil ook de locatie of locaties gedurende de communicatie registreren. In onze ogen is dat een nodeloze oprekking van de richtlijn. Intussen zullen steeds meer burgers de gevolgen ondervinden van onvermijdelijke fouten in de gegevensbescherming of zelfs misbruik van gegevens. Ook op dit punt zien wij graag een nadere reactie van de regering tegemoet.

Onze fracties hebben grote bezwaren tegen het beschikbaar stellen van een groot aantal verzamelde en opgeslagen gegevens voor het zogenaamde datamining door de officier van justitie in geval van verdenking van terrorisme. Wij realiseren ons dat de rechter-commissaris hier eerst toestemming voor dient te verlenen, net als bijvoorbeeld voor het plaatsen van een telefoontap. Wij hebben de indruk dat er weinig terughoudendheid onder rechter-commissarissen bestaat om deze toestemming te verlenen. De kans dat bij het zoeken naar bepaalde profielen en patronen van personen ook onverdachte burgers in beeld komen, omdat zij om een of andere reden aan het zoekcriterium voldoen, is geenszins denkbeeldig. Ik wijs in dit verband ook nog maar eens op een onderzoek van de Britse organisatie Privacy International, waaruit kan worden afgeleid dat Nederland in de bovenste helft van het linkerrijtje staat van landen waar telefoons worden afgetapt, e-mail wordt onderschept en zoveel mogelijk gegevens over burgers worden verzameld en gebruikt. Kan de regering nog eens nader toelichten waarom zij meent de telecommunicatiegegevens van onschuldige burgers te moeten onderwerpen aan datamining?

Daarnaast maken onze fracties zich zorgen over de weinig transparante evaluatie van de Wet bewaarplicht telecommunicatiegegevens. Informatie over raadplegin-

Engels

gen van bewaarde gegevens door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten zal niet of beperkt worden vrijgegeven, omdat lopend onderzoek niet in gevaar mag komen. Met name als het slechts gaat om het bekendmaken van het aantal raadplegingen, ziet onze fractie niet in hoe dit lopende onderzoeken ongunstig zou kunnen beïnvloeden.

Wij constateren wel een gebrek aan transparantie en een gebrek aan controle met betrekking tot de gevolgen van de implementatie van dit wetsvoorstel voor de privacy van de individuele burger. Graag vraag ik de regering nader in te gaan op de vraag welke gegevens ter beschikking van toezichthoudende organisaties staan en op welke wijze er daaropvolgend democratische controle kan worden uitgeoefend op de naleving van het recht op privacy van de burger.

Om de zorgvuldige omgang met verzamelde persoonsgegevens te garanderen, is een onafhankelijk en effectief toezicht nodig. In hoeverre voldoet het ambtelijke agentschap Telecom van het departement van Economische Zaken aan die eis? Onze fracties begrijpen dat hiermee wordt aangesloten bij reeds bestaande arrangementen. Maar mag worden gerekend op een scherpe beoordeling van de feitelijke omgang met persoonsgegevens in de praktijk? Zal niet worden volstaan met het beoordelen van de toepasselijke regels? Zal niet alleen op signalen worden gereageerd, maar vooral ook op basis van eigen prioritering worden getoetst? Graag hoor ik nader van de regering.

Net als bij de onlangs besproken wijziging van de Paspoortwet gaat de regering met dit wetsvoorstel verder dan het minimum dat gesteld is in de Europese richtlijn. Op voorhand hoeft dat geen probleem te zijn, omdat de richtlijn de zogenaamde goldplating van de bewaartermijn niet verbiedt. De fracties van D66 en OSF bespeuren echter een tendens waarin de regering in cumulatieve zin een grotere inbreuk op de privacy van de burger maakt dan strikt noodzakelijk is. Volgens de regering is deze inbreuk gerechtvaardigd, omdat het belang van de veiligheid sterk gediend is met de langdurige bewaring van telecommunicatiegegevens. Wij zijn vooralsnog niet overtuigd van het nut, de noodzaak en de proportionaliteit van een langere bewaartermijn van de gegevens dan het minimum van zes maanden. De belangrijkste reden hiervoor is dat de regering in onze ogen niet de effectiviteit van een langere bewaarplicht heeft kunnen aantonen. Er zijn uiteraard voorbeelden te bedenken van strafzaken, die geholpen zouden zijn met de beschikbaarheid van telecommunicatiegegevens, maar dat gegeven op zichzelf rechtvaardigt niet een grove inbreuk op artikel 8 EVRM, althans niet naar ons oordeel. De rechtspraak van het Europese Hof dwingt de lidstaten van de Europese Conventie om kritisch te zijn op de vergaring en het gebruik van gegevens.

Tot slot, het bepalen van de bewaartermijn is uiteindelijk niet zozeer een juridische, als wel een politieke afweging. Die afweging kan op zichzelf verschillen, maar elke afweging vraagt een deugdelijke onderbouwing. Die hebben wij wat dit voorstel betreft nog niet overtuigend aangetroffen. Een risicoloze samenleving is een utopie. Om die reden moet ervoor gewaakt worden dat met symboolwetgeving geen schijnveiligheid gecreëerd wordt, zeker niet op de gecumuleerde wijze waarop dat nu gebeurt. Wij wachten de reactie van de regering met veel belangstelling af.

□

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Aan het begin van dit debat wil ik de minister bedanken voor de uitvoerige en zorgvuldige beantwoording van de vele door mijn fractie gestelde vragen. Ook al zijn de antwoorden onzes inziens niet altijd bevredigend "tamen est laudanda bona voluntas".

De kritiek die wij hebben op de dataretentie richt zich voor wat betreft de inhoud op het werk van de collega's in het Europees Parlement, die onder politieke druk naar aanleiding van de bomaanslagen in Madrid in 2004 en Londen in 2005 een richtlijn hebben aanvaard, die gebrekkige uitleg geeft in de overwegingen en een brede marge aanhoudt voor de toepassing van met name de bewaartermijn. Op deze inhoudelijke kritiek, die mijn fractie nog steeds heeft, wil ik eerst – zij het kort – ingaan en constateren, dat ik het eens ben met de manifesten die mijn vakbroeders en -zusters respectievelijk in NRC Handelsblad van 21 mei 2008 en in Trouw van 26 juni 2009 hebben gepubliceerd. Het zou voor een wetenschappelijk debat aardiger zijn geweest wanneer ik het niet eens was met mijn naaste collega's, maar – en daarmee kom ik op mijn tweede punt – we moeten hier vandaag een politieke beslissing nemen en dan kiest mijn fractie – onder een aantal hieronder te noemen voorwaarden – voor een standpunt, waarin politieke opportuniteit zwaarder weegt dan wetenschappelijke rationaliteit.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Als hier pers was geweest, was dit een heel mooie soundbite geweest. Politieke opportuniteit gaat voor wetenschappelijke rationaliteit. Hoor ik collega Franken zeggen dat hij ons nu uitlegt dat zijn fractie een standpunt gaat innemen waarvan hij weet dat het inhoudelijk niet deugt, maar dat hij ons om politieke redenen toch moet vertellen?

De heer **Franken** (CDA): Ik zal u de argumentatie klip-en-klaar geven. Als u mijn betoog aanhoort, zal ik u zeggen dat er politieke argumenten worden gehanteerd, maar ik kom in de opbouw van mijn betoog op dat exacte punt terug dat de voorkeur verdient boven een strikte en wetenschappelijke aanpak. Dat is een keuze.

De heer **Kox** (SP): Dat is iets te gemakkelijk, collega Franken. Politieke opportuniteit gaat voor wetenschappelijke rationaliteit. Wetenschappelijke rationaliteit is volgens mij dubbelop, maar het is in ieder geval wat is, wat vastgesteld is. Uw politieke opportuniteit gaat daarboven in deze Kamer van overdenking, waar wij eigenlijk vooral onze ratio moeten gebruiken om te kijken of wetten van de overkant helemaal kloppen. U bent geleerd genoeg om te weten wat u daar zegt. Zelfs zonder de rest van uw betoog, dat ik inmiddels gelezen heb natuurlijk, moet u toch even uitleggen wat dat nu eigenlijk betekent: politieke opportuniteit boven wetenschappelijke rationaliteit.

De heer **Franken** (CDA): Ik kan wetenschappelijke argumenten hanteren, maar wanneer ik politieke opportuniteit zeg, zeg ik niet dat dit zonder argumenten gebeurt. U zegt dat wetenschappelijke rationaliteit dubbelop opgaat, maar dat betwist ik, althans, ik vraag u om dat eens aan te tonen. Dat hoeft niet het geval te zijn. Er worden hier argumenten aangevoerd en op basis van

Franken

argumenten komen wij tot een beslissing. Die argumenten liggen in een politieke keuze en niet zozeer in een keuze met betrekking tot wetenschappelijk vastgestelde effectiviteit. Dat hebt u inmiddels in mijn verhaal gelezen.

De heer **Kox** (SP): Aan de soundbite van collega Franken ging de mededeling vooraf dat hij het nog steeds eens is met wat zijn vakbroeders hebben gezegd en dat hij het oneens is met wat in het Europees Parlement is aangenomen. Desalniettemin gaat hij, de leermeester van deze hele Senaat over wat er allemaal mis is met deze bewaarplicht en degene die minister Donner en ons volgens de media ooit op dit gebied de les leerde, uitleggen waarom het vanwege politieke opportuniteit toch een streepje anders ligt. Dat valt mij tegen.

De heer **Franken** (CDA): Ja, dat is teleurstellend voor u, maar er moeten nu eenmaal keuzes worden gemaakt en die kunnen van verschillende orde zijn. Dat heb ik hiermee willen aangeven. Daar kom ik openlijk, ruiterslijk voor uit. U noemt dat een soundbite. Dat is misschien heel mooi en modern Nederlands, maar let wel – u hebt mijn verhaal al gelezen – er worden voorwaarden aan verbonden en die voorwaarden vormen een integraal onderdeel van de keuze die mijn fractie zal maken.

Voor wat betreft de inhoudelijke kritiek verwijs ik in de eerste plaats naar onze inbreng voor het voorlopig verslag en het nader voorlopig verslag welke stukken hier als herhaald en ingelast moeten worden beschouwd. Ik zal dat in het vervolg van mijn verhaal nader uitleggen. Daarnaast verwijs ik naar de expertmeeting van 11 november 2008. Uit deze bijeenkomst blijkt dat de gehele Eerste Kamer dit wetsvoorstel buitengewoon serieus heeft behandeld. Het resultaat daarvan is evenwel de conclusie dat er sprake is van een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer, die niet conform artikel 8, lid 2 EVRM wordt gerechtvaardigd, aangezien de proportionaliteit van de maatregel ontbreekt, terwijl nut en noodzaak daarvan niet zijn aangetoond. Een beroep, zoals in de schriftelijke stukken van regeringszijde verschillende malen is gedaan, op het rapport van Paul Mevis van de Erasmus Universiteit Rotterdam gaat niet op, omdat de vraagstellingen en de conclusies niet op het aantonen van de noodzaak zijn gericht en dit voor wat betreft het internetverkeer ook met zoveel woorden wordt gezegd. Ik verwijs naar bladzijde 42 van het rapport. We zien nu dat er zonder dat nut en noodzaak zijn aangetoond voor hoge kosten in Nederland meer dan een miljard gegevens per dag worden opgeslagen en bewaard, waarvan honderden miljoenen gegevens als spam kunnen worden gekwalificeerd. Dat zou zelfs meer dan 90% zijn. De maatregel is daarom zeer omstreven. In de Bondsrepubliek Duitsland zal het Constitutionele Hof zich daaromtrent binnenkort uitlaten. Daarnaast geldt dat het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap zich tot nu toe alleen heeft uitgesproken over de rechtsbasis van de richtlijn, maar niet over de criteria van artikel 8 EVRM. Dat zal vast en zeker gebeuren, terwijl er ook al plannen zouden zijn om de kwestie voor te leggen aan het Hof in Straatsburg.

Bovendien is de maatregel niet effectief. Het is bijzonder gemakkelijk om de bewaarplicht, ook zonder extra kosten, te omzeilen. Ik verwijs naar de uiteenzetting van de experts in Kamerstuk 31145-D. De maatregel zal daarom alleen werken bij zeer, zeer domme boeven die niet eens gebruik maken van Skype, Hotmail of Gmail of

van een, liefst, Amerikaanse provider dan wel nalaten een keuze te maken uit de bekende lijst met kosteloze omzeilingsmethoden.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Hoe zou collega Franken in andere omstandigheden een wet typeren die een maatregel inhoudt die alleen en alleen maar voor heel domme, domme boeven werkt?

De heer **Franken** (CDA): Ik ben nu met de omstandigheid bezig die hier voorligt. Ik denk niet dat ik dit zo maar kan generaliseren. Wat dat betreft kan ik niet op uw vraag ingaan.

De heer **Kox** (SP): Zouden wij het erover eens kunnen zijn dat een wet die alleen en alleen maar voor heel domme, domme boeven werkt eigenlijk een domme wet is?

De heer **Franken** (CDA): Je zou onder omstandigheden voor een wet kunnen kiezen die rationeel, voor onze wetenschappelijke rationaliteit, als een domme wet gekwalificeerd wordt.

De heer **Kox** (SP): Maar u vindt deze wet alleen functioneel voor heel domme, domme boeven. Desalniettemin denkt u dat deze wet wellicht de eindstreep moet kunnen halen. Ik vind dat een beetje dom.

De heer **Franken** (CDA): Daar krijgt u het motief nog voor, maar de conclusie kunt u pas trekken wanneer u het eind van mijn verhaal heeft gehoord. U heeft dat al wel gelezen, maar ik weet niet of u het goed hebt gelezen. Dat blijkt nu nog niet althans.

We gaan daarvoor dan enorme databanken aanleggen, waarin het moeilijk zoeken is en die voor het grootste deel bestaan uit rommel in de vorm van spam. Technisch en organisatorisch – ik spreek nu verder alleen over internetgegevens en laat de telefonie even buiten beschouwing – is het nog steeds moeilijk grote hoeveelheden gegevens veilig te bewaren. Bijna dagelijks rapporteren kranten over het verlies van gevoelige data, zoals het verschijnen van miljoenen creditcardgegevens op het internet, of het verlies van een aantal cd's met de gegevens van kinderbijslaggerechtigden in Engeland. Geen enkele organisatie is in het verleden in staat gebleken om gegevens langdurig adequaat te beschermen. Verder dreigen dataverwisselingen en valt identificatiefraude naar de mening van deskundigen gemakkelijk te realiseren. Ik wil daar graag een waarschuwend woord over laten horen en hoor graag van de minister hoe hij dit risico inschat en wat hij denkt te ondernemen om dit in de hand te houden. Bovendien wil ik de minister vragen of alles decentraal zal worden opgeslagen of dat er ook een positie is voor het CIOT bij de uitvoering van deze wet.

Het blijkt bovendien dat de richtlijn – graag verneem ik de visie van de minister daaromtrent – de harmonisatie-doelstelling, die toch bij ieder Europees wettelijk instrument hoort, niet kan realiseren, want er zijn in de eerste plaats verschillende bewaartermijnen voor de diverse lidstaten. Voor internetgegevens – ik heb het alleen over internetgegevens – tekenen, als ik het goed zie, Duitsland, België, Cyprus, Finland, Litouwen, Luxemburg, Malta, Oostenrijk – men is in die richting althans bezig – Tsjechië, Slowakije, het VK en Zweden,

Franken

nota bene een van de initiatiefnemers van de bewaarplicht, voor zes maanden. Nederland behoort tot een groepje van twaalf maanden en voor internet, ik zeg uitdrukkelijk internet, wil alleen Polen de maximale termijn van 24 maanden gebruiken, maar daar is nog geen implementatiewet aangenomen.

We moeten ons hierbij wel het verschil bewust zijn tussen telefonie en internet. Het concept van de bewaarplicht is gebouwd op ouderwetse telecommunicatie. Voor deze vorm is de technische realisatie van de bewaarplicht ook niet zo heel moeilijk. Voor deze techniek is dan ook een korte implementatietermijn aangehouden, die ons nu onder druk zet aangezien de Nederlandse regering heeft besloten om, in tegenstelling tot een aantal andere lidstaten, niet te splitsen tussen telecommunicatie en internet. De vraag aan de minister is nog steeds waarom dat niet is gebeurd. Voor internetcommunicatie is de implementatiedatum 15 maart 2009. Dat is een datum die ons niet zenuwachtig hoeft te maken, omdat 15 maart nog maar kort geleden is en er diverse lidstaten zijn die deze implementatiedatum niet hebben gehaald of daarvoor nog een heel lange weg hebben te gaan, bijvoorbeeld Oostenrijk.

Andere met de harmonisatie doelstelling strijdige besluiten zijn de verschillende kostenvergoedingen in de diverse landen, waardoor het level playing field en dus de concurrentie nadelig worden beïnvloed, de verschillen in responstijden tussen diverse landen en het aantal opvragingen, dat per land flink kan uiteenlopen. Graag verneem ik de mening hierover van de minister.

Dit onderdeel afrondend, heb ik nog een paar concrete vragen: hoe denkt de minister effectieve bescherming te garanderen voor de veilige opslag van, verstrekking van en toegang tot de data? Hoe zal een gelijke dan wel gelijksoortige behandeling van ISP's worden gegarandeerd ten aanzien van kostenvergoedingen, bevragingstermijnen en aantallen bevragingen? Hierbij ligt ook concurrentievervalsing op de loer. Is de minister bereid statistisch materiaal te laten verzamelen met betrekking tot het gebruik en de gevolgen van de uitoefening van de bewaarplicht? Kan de minister zich vinden in de in het bedrijfsleven veel gehoorde stelling dat de bestaande technische implicaties steeds weer nieuwe vragen oproepen, waardoor de uitvoering van de bewaarplicht wordt gehinderd? We spreken dan nog niet eens over toekomstige ontwikkelingen. Kan de minister ervoor instaan dat er de hand aan zal worden gehouden dat de te gebruiken middelen en technieken het kader van de richtlijn niet te buiten zullen gaan?

De heer **Kox** (SP): Voorzitter, mijn excuses voor het feit dat ik hier wat vaak sta, maar ik heb gisteren onder vrienden nog een lofzang op professor Franken gegeven en gezegd: hij is woordvoerder in het debat, dus het komt in orde. Ik moet straks misschien iets anders gaan zeggen. De heer Franken zegt dat Brussel zich met deze kwestie is gaan bemoeien omdat men vond dat er geharmoniseerd moest worden, om te voorkomen dat er een ongelijk speelveld ontstond. Vervolgens zegt de heer Franken dat die harmonisatie mislukt is, omdat er geen termijnen gesteld zijn, er een totaal andere regeling is voor de kosten en er misschien verschil zit tussen internet en telefonie. Hij noemt een heleboel redenen op basis waarvan je zou mogen constateren dat het doel, harmonisatie, niet wordt gerealiseerd. Als je het doel niet haalt, heeft het dan nog zin om door te gaan op die weg

of moet je constateren dat het fout gaat en dat je iets anders moet doen?

De heer **Franken** (CDA): Dat wordt uitgewerkt in de voorwaarden die ik straks zal stellen.

De heer **Kox** (SP): Denkt u dat de harmonisatie nog te redden is, als u zo veel punten opnoemt waaraan het voorstel niet voldoet en die eigenlijk aan een harmonisatievoorstel eigen zouden moeten zijn? Denkt u dat u die punten nog kunt repareren?

De heer **Franken** (CDA): Ik kan niet in de toekomst kijken en er zijn 26 landen die een beslissing moeten nemen, maar het streven bij iedere Europese wettelijke maatregel is dat er harmonisatie plaatsvindt. Dat weet de heer Kox beter dan ik, omdat hij maandelijks in Straatsburg verblijft. In het begin van mijn bijdrage heb ik gezegd dat de maatregel zodanig is opgesteld dat er allerlei rek inzit. Men had natuurlijk meteen moeten zeggen: dit is een Europese maatregel en daarbij moeten we harmonisatie nastreven en het allemaal aftikken. Dat heeft men niet gedaan, kennelijk omdat er een bepaald compromis tot stand is gekomen. Men kan daar volgend jaar, op een reeds afgesproken tijdstip, eens goed naar gaan kijken. Misschien komt men dan tot een wijzere aanpak.

De heer **Kox** (SP): Concluderend zijn wij het er in ieder geval over eens dat de harmonisatie doelstelling tot op heden niet wordt gerealiseerd.

De heer **Franken** (CDA): Tot op heden zijn de verschillende landen ...

De heer **Kox** (SP): Daarover zijn we het eens.

De heer **Franken** (CDA): Als de verschillende landen verschillende bewaartermijnen hanteren, de kostenvergoedingen uiteenlopen en de concurrentie dus anders wordt, is er geen sprake van harmonisatie op dit moment.

De heer **Kox** (SP): Ik heb het van u geleerd, mijnheer Franken, dus ik neem het ook graag aan. Maar daar zijn wij het dan over eens. Harmonisatie is tot op dit moment niet gerealiseerd.

De heer **Franken** (CDA): U bent een goede leerling.

De heer **Koffeman** (PvdD): Collega Franken geeft aan dat er grote problemen kleven aan de technische implementatie van de wet, hoge kosten en grote technische problemen, en dat de voordelen relatief klein zijn, omdat de gevaarlijke boeven die wij willen vangen, niet te vangen zijn met dit soort wetgeving maar eigenlijk alleen maar de mensen die dom zijn. Behalve op deze nadelen, is hij nog niet ingegaan op het nadeel voor de onschuldige burger die geen enkele reden heeft gegeven om zijn gegevens te laten bewaren, die daar toch tegenaan loopt. De heer Franken geeft aan dat er geen haast geboden is vanwege het feit dat in Europa nog het een en ander te verhapstukken valt. Vindt hij dat de bedenktijd die genomen kan worden, vooral ligt in de tijd die Europa nog gunt, of zou die mogelijke bedenktermijn ook kunnen bestaan uit het beantwoorden van vragen die nog niet zijn opgehelderd?

Franken

De heer **Franken** (CDA): Wat dat betreft verwijs ik naar de stukken; die zijn uitgebreid. Daarin is de vraag die de heer Koffeman aan de orde stelt over de last die op de burger wordt gelegd, heel duidelijk door ons naar voren gebracht. Het zijn echter kleine lettertjes en het zijn er veel, dus ik mag hier verwijzen naar de stukken. Daarin kan hij een antwoord op zijn vraag vinden.

De heer **Koffeman** (PvdD): Dat begrijp ik heel goed, maar dat zou alleen maar kunnen opwegen tegen grote voordelen bij het vangen van boeven of terroristen. Omdat de heer Franken aangeeft dat daar weinig van te verwachten valt, vraag ik hem toch, zonder verwijzing naar kleine lettertjes, welke voordelen voor hem doorslaggevend zijn om iets wat technisch vrijwel niet te implementeren valt en wat praktisch gezien weinig voordelen oplevert, in politieke zin te beoordelen als "laten wij het toch maar doen"?

De heer **Franken** (CDA): Na drie regels in mijn tekst geef ik de heer Koffeman daar een helder antwoord op. De tekst is al verspreid, heb ik begrepen, dus hij kent hem misschien al. Als hij hem nog niet kent, is die ten minste vers voor hem. Dat is wel zo aardig en dan kan ik hem daarmee verrassen in het debat.

Mevrouw de voorzitter. Ik heb dus nog een hele serie vragen aan de minister gesteld. Ik heb een lofzang van de heer Kox gekregen; die moet ik nog even verwerken. Ik heb hem ook lof toegezwaid. En nu weet ik weer waar ik precies ben.

Ik ben nu gekomen bij de politieke stellingname die mijn fractie inneemt. Wij zijn ongelukkig met de richtlijn dataretentie, die wij – helaas – moeten implementeren. Een bewaartermijn van zes maanden is daarmee onvermijdelijk. Wij zien scherp de bezwaren. Wij zouden er daarom de voorkeur aan geven wanneer de richtlijn op het minimumniveau zou worden geïmplementeerd. Het wetsvoorstel gaat echter uit van een termijn van twaalf maanden. Het verschil tussen zes en twaalf maanden vindt mijn fractie evenwel niet van zodanige aard, dat zij daarom haar steun aan het wetsvoorstel zal onthouden. Mijn fractie is daartoe echter alleen bereid wanneer in ieder geval de volgende voorwaarden zullen worden vervuld.

1. Tot de evaluatie van de richtlijn, die vóór 1 september 2010 moet plaatsvinden, wordt in overleg met de internet service providers bezien welke investeringen kunnen worden aangehouden om te voorkomen, dat er voor een periode van minder dan een jaar investeringen worden gedaan die later overbodig blijken te zijn.

2. De bij de behandeling door de Eerste Kamer tegen de bewaarplicht naar voren gebrachte bezwaren worden ter gelegenheid van de evaluatie door onze regering in Brussel aan de orde gesteld. (U begrijpt nu de verwijzing in het verslag van deze vergadering naar onze eerdere schriftelijke inbreng, omdat ik daarvan heb gevraagd die als herhaald en ingelast te beschouwen.)

Ik zal met betrekking tot deze voorwaarden twee moties indienen, nu in eerste termijn al, in de stellige verwachting dat bij de evaluatie volgend jaar de fundamentele uitgangspunten van de richtlijn aan de orde zullen komen. Dat betreft zowel de techniek en de organisatie (ik denk aan het huidige gebrek aan harmonisatie) van de uitvoering van de maatregel, maar ook en vooral de visie op de dataretentierichtlijn als een

inbreuk op het recht op privacy. En dan heb ik twee moties die ik u graag wil overhandigen, voorzitter.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): De CDA-fractie heeft enige tijd geleden tegen het wetsvoorstel tot constitutionele toetsing gestemd. Dat betekent dat de Eerste Kamer een dure plicht heeft om een wetsvoorstel heel gewetensvol te toetsen aan de Grondwet. Hier circuleren ook lijstjes met criteria, bijvoorbeeld het lijstje Franken, waaraan wij deze wetsvoorstellen ook netjes toetsen. Voldoen ze bijvoorbeeld aan het recht op privacy van mensen? Stel dat wij niet gebonden zijn aan een richtlijn. Zou de heer Franken de fractie dan geadviseerd hebben om tegen te stemmen?

De heer **Franken** (CDA): Het is heel aardig om met "als, dan"-redeneringen aan de gang te gaan. Mijn vader heeft mij altijd geleerd dat wij, als de hemel naar beneden valt, allemaal een witte muts hebben.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Laat ik het anders formuleren, want ik wil u niet in de problemen brengen, mijnheer Franken. Vindt u dit wetsvoorstel in overeenstemming met onze Grondwet: ja of nee?

De heer **Franken** (CDA): Is dit wetsvoorstel in overeenstemming met de Grondwet? Dat vind ik een moeilijke vraag om te beantwoorden. Er is sprake van een conflict van plichten. Wij moeten in ieder geval een richtlijn uitvoeren. Als deze er niet zou zijn, zou mijn antwoord heel duidelijk zijn, dat hoeft ik niet eens nader te motiveren. Echter, deze richtlijn is er. Wij moeten hem implementeren. Wat de constitutionele toetsing betreft is het zo dat de Kamer nog een kans krijgt.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Heel transparant zet u inmiddels al twee stappen. U bent eigenlijk tegen dit wetsvoorstel, maar u wilt voor stemmen, omdat sprake is van een richtlijn. Vervolgens stemt u voor een langere bewaartermijn dan de richtlijn verplicht, omdat dit nu eenmaal al in het wetsvoorstel is opgenomen. Is dat de politieke afweging waar u in het begin van uw betoog over sprak?

De heer **Franken** (CDA): De laatste conclusie, de woorden volgend op "omdat" is niet juist. Ik herhaal wat ik heb gezegd. Het verschil tussen zes en twaalf maanden vindt mijn fractie – dit is dus een afweging – evenwel niet van zodanige aard, dat zij daarom haar steun aan het wetsvoorstel zal onthouden. Het is dus een zuiver kwantitatief en niet kwalitatief argument.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): De facto komt het resultaat overeen met wat ik schetste. U hamert heel sterk op de harmonisatie doelstelling die niet bereikt wordt door deze richtlijn. Stel dat over een jaar bij de evaluatie wordt besloten om inderdaad te harmoniseren op een bewaartermijn van twee jaar. Wat zou u dan moeten doen?

De heer **Franken** (CDA): Dat is zo'n vreselijke veronderstelling, dat ik er graag aan voorbijga.

De heer **Engels** (D66): De heer Franken, een goede collega, heeft gezegd dat de bewaartermijn voor zijn

Franken

fractie niet zodanig zwaarwegend is om op grond daarvan steun aan het wetsvoorstel te onthouden.

De heer **Franken** (CDA): Mag ik even interrumpen?

De heer **Engels** (D66): Dat hangt van de voorzitter af.

De heer **Franken** (CDA): De bewaartermijn als zodanig niet. Het gaat om het verschil tussen zes en twaalf maanden. Dat vindt mijn fractie niet van zodanige aard dat zij daarom haar steun aan het wetsvoorstel zal onthouden, onder de voorwaarden die ik heb geformuleerd. Hierover ligt een motie voor. Ik verwacht gaarne uw instemming.

De heer **Engels** (D66): In het begin van uw betoog hebt u allerlei bezwaren genoemd, zoals inbreuk op de privacy, nut en noodzaak en problemen met de proportionaliteit; allemaal zeer ernstige bezwaren. Om duidelijk te maken dat uw fractie voornemens is voor het wetsvoorstel te stemmen vanwege de bewaartermijn van twaalf maanden, formuleert u twee voorwaarden. U hebt twee moties ingediend die nog voorgelezen zullen worden. Bij mij rijst de vraag wat de verhouding is tussen de zwaarte en de ernst van de bezwaren die u hebt genoemd en die ook in uw fractie leven enerzijds en de twee voorwaarden om tegemoet te komen aan de investeerders en de vraag aan de minister om een beetje op de tamboerijn te slaan in Brussel anderzijds. Ik zie daar een heel grote mate van disproportionaliteit. Zijn deze twee voorwaarden of moties de uitweg? Gaat de CDA-fractie dan maar het oordeel van de minister volgen, los van het feit dat er voor haar ernstige problemen aan dit wetsvoorstel kleven?

De heer **Franken** (CDA): Nou, het antwoord daarop is duidelijk ja. U bent het daar niet mee eens, maar dat zijn inderdaad de voorwaarden die hier een rol hebben gespeeld. Verder moeten we ervoor oppassen geen appels met peren te vergelijken. Trouwens, het zijn beide vruchten, die zitten toch tamelijk dicht bij elkaar. Ik heb u gezegd dat een strikt rationele wetenschappelijke benadering zegt dat dit geen goede maatregel is. Daarnaast zijn we op grondwettelijke basis verplicht om te implementeren. Tegen die achtergrond vindt mijn fractie het verschil tussen zes en twaalf maanden niet onoverkomelijk. Dat is een waardeoordeel. Het zij zo.

De heer **Engels** (D66): U hebt dat zelf politieke opportuniteit genoemd. Ik wil daar ook nog iets tegenoverstellen in de zin van politieke rationaliteit, namelijk dat u met uw fractie een aardige uitweg hebt gevonden. U hebt inhoudelijk ernstige bezwaren tegen dit wetsvoorstel, maar om politieke redenen kunt u het niet maken om niet voor dit wetsvoorstel te zijn. Daarvoor hebt u een uitweg gevonden. Ik stel vast dat wat u vraagt in de motie qua zwaarte en ernst op geen enkele manier in relatie staat tot de bezwaren die u inhoudelijk tegen dit wetsvoorstel hebt. Dan denk ik dat het woord opportuniteit hier volstrekt op zijn plaats is.

De heer **Franken** (CDA): Ik betwist dat het op geen enkele manier in relatie staat tot de bezwaren die ik heb genoemd. Ik weet niet of u de motie al hebt gelezen. Ik heb u de voorwaarden omschreven. Dat zijn wel degelijk heel zware punten die bij de evaluatie aan de orde zullen

komen en daarmee de hele richtlijn weer ter discussie zullen stellen, gans geheel opnieuw.

De heer **Engels** (D66): Ik wil ook elkaar het oordeel laten, maar dan moet u nu niet beweren dat de twee voorwaarden die u aan de regering stelt en die ongetwijfeld in de moties zullen terugkeren zo ontzettend zwaar zijn, want iedereen die in de politiek tot drie kan tellen, weet dat dit helemaal geen zware voorwaarden zijn. Het is alleen een mooie uitweg – en dat hebt u goed gedaan; daar gaat het niet om – om voor dat wetsvoorstel te stemmen. Maar dit staat in geen enkele verhouding – en dat is mijn punt – tot de ernst van de bezwaren die ook uw fractie heeft, fundamenteel en principiële, tegen dit wetsvoorstel. Noemt u ze alstublieft niet zwaar, want dat vind ik laven op de grens van wat reëel is.

De heer **Franken** (CDA): Dit is een afweging die u maakt. Je kunt dezelfde dingen anders zien. U kijkt daar nu eenmaal anders tegenaan. Maar de conclusies die u daaraan verbindt, deel ik niet, collega Engels.

De **voorzitter**: Misschien is het goed om de tekst van de moties voor te lezen.

Motie

De **voorzitter**: Door de leden Franken, Hendriks, De Vries-Leggedoor, Willems en Essers wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het wetsvoorstel bewaarplicht telecommunicatiegegevens ziet op de implementatie van Richtlijn 2006/24/EG;

overwegende dat door de Eerste Kamer der Staten-Generaal reeds in de discussie rondom de totstandkoming van Europese regelgeving omtrent de bewaarplicht telecommunicatiegegevens bezwaren zijn geuit met betrekking tot het nut en de noodzaak van dergelijke regelgeving;

constaterende dat door de Eerste Kamer aangezochte experts hebben betoogd dat er diverse manieren bestaan om de effectiviteit van de bewaarplicht van met name internetgegevens te omzeilen, waaronder online communicatie via sociale netwerksites en webmail in plaats van regulier mailverkeer;

constaterende dat hierdoor het wetsvoorstel slechts in beperkte mate effectief kan zijn, waardoor nut en noodzaak van het voorstel in twijfel kunnen worden getrokken;

verzoekt de regering, de Europese Commissie op de hoogte te stellen van de bezwaren van de Eerste Kamer en er bij de Commissie op aan te dringen dat in de reeds voorziene evaluatie van de Richtlijn uitgebreid aandacht zal worden besteed aan de effectiviteit van de opslag van internetverkeersgegevens,

Voorzitter

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter H (31145).

Motie

De **voorzitter**: Door de leden Franken, Hendriks, De Vries-Leggedoor, Willems en Essers wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het wetsvoorstel bewaarplicht telecommunicatiegegevens ziet op de implementatie van Richtlijn 2006/24/EG;

overwegende dat door de Eerste Kamer der Staten-Generaal reeds in de discussie rondom de totstandkoming van Europese regelgeving omtrent de bewaarplicht telecommunicatiegegevens bezwaren zijn geuit met betrekking tot het nut en de noodzaak van dergelijke regelgeving;

constaterende dat door de Eerste Kamer aangezochte experts hebben betoogd dat er diverse manieren bestaan om de effectiviteit van de bewaarplicht van met name internetgegevens te omzeilen, waaronder online communicatie via sociale netwerksites en webmail in plaats van regulier mailverkeer;

constaterende dat hierdoor het wetsvoorstel slechts in beperkte mate effectief kan zijn, waardoor nut en noodzaak van het voorstel in twijfel kunnen worden getrokken;

overwegende voorts dat het wetsvoorstel drie jaar na de inwerkingtreding daarvan zal worden geëvalueerd, terwijl de aan het wetsvoorstel ten grondslag liggende Richtlijn vóór september 2010 aan een evaluatie zal worden onderworpen;

constaterende dat het niet ondenkbaar is, dat ten gevolge van de laatstgenoemde evaluatie min of meer ingrijpende wijzigingen in de Richtlijn zullen worden aangebracht, welke tot een aanmerkelijke verlichting van de inspanningen van de met de uitvoering van de bewaarplicht belaste ondernemers kunnen leiden;

constaterende dat wanneer het in de voorgaande alinea bedoelde geval zich voordoet, de Nederlandse internet service providers (ISP's), die thans tot grote investeringen worden verplicht, korte tijd later zullen bemerken, dat deze uitgaven, althans voor een belangrijk deel, onnodig zijn geweest;

verzoekt de regering, voor wat betreft de implementatie van de verplichtingen van de Richtlijn voor zover deze betrekking hebben op het bewaren van internetgegevens overleg te voeren met de in Nederland gevestigde ISP's teneinde onnodige kosten – die ongetwijfeld uiteindelijk ten laste van de consument zullen worden gebracht – te voorkomen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter I (31145).

Ik krijg van het voorlezen de tranen in de ogen. Excuses, het is slechts een ooginfectie. Het heeft niets met de inhoud van de motie van doen.

De heer **Franken** (CDA): Dat zou de heer Engels genoeg doen.

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Kox voor een interruptie.

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Ik zie dat de heer Kox mij terugverwijst naar het spreekgestoelte.

De heer **Kox** (SP): Collega Franken dacht: ik ga maar weer eens zitten, als de voorzitter tranen in de ogen krijgt als ze mijn moties moet voorlezen. Ik denk dat wij dat allemaal hebben gehad, mevrouw de voorzitter. Het valt ook niet mee om kort en zakelijk te formuleren wat het standpunt van het CDA is. Ik heb het volgende van de heer Franken gehoord. Er is geen inhoudelijke reden om voor de richtlijn te zijn, er is geen inhoudelijke reden om voor de nationale kop te zijn, maar er is een politieke reden. Die politieke reden zit dan waarschijnlijk achter mij in de persoon van de minister van Justitie. Een paar honderd jaar geleden veranderde Galilei van standpunt, omdat paus Urbanus stevige argumenten inbracht. Die zei: daar is de brandstapel, zeg maar wat je ervan vindt. Maar dat doet het CDA toch allang niet meer?

Mijnheer Franken, u bent de man die samen met velen van ons vanaf 2004/2005 opgetrokken is tegen deze onzinnige bewaarplicht en de formulering daarvan. U bent nog een beetje ouder dan Galilei op het moment dat hij moest draaien. Wat maakt nu dat u dat doet? Wij weten allemaal dat datgene wat hij u zegt, op gespannen voet staat met wat u ons altijd op dit punt hebt geleerd. Wat is nu die politieke druk? De regering vindt het niet fijn om daags voor het reces een wet niet meer naar huis te mogen nemen. Maar daar valt allemaal best mee te leven. Niemand is immers blij met die wet. U hebt zelf aangegeven dat het implementeren nog een hele tijd zal vergen. Wat is nu die politieke druk? Het kabinet valt toch niet als wij deze wet op deze manier niet aannemen?

De heer **Franken** (CDA): U zegt dat Galilei onder dreiging van de brandstapel zijn keuze heeft gemaakt, maar brandstapels hoeven niet alleen uit hout en vuur te bestaan. Er kunnen ook best andere mogelijkheden zijn.

De heer **Kox** (SP): En heeft het CDA die gevonden?

De heer **Franken** (CDA): U mag ieder sprookje daarbij bedenken dat u aantrekkelijk vindt.

De heer **Kox** (SP): Oké. Als u nu direct ook nog zachtjes zegt als u wegloupt "en toch beweegt het", dan weten wij weer waar wij over denken.

De heer **Franken** (CDA): Dat is altijd mogelijk.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik heb twee korte vragen. U hebt net een aantal zeer zware inhoudelijke bezwaren genoemd tegen deze wet. Nu roept u in een motie om

Franken

drie zaken: de minister moet iets inbrengen bij de evaluatie volgend jaar, wij moeten over drie jaar zelf nog eens kijken en wij gaan praten met de telecombedrijven. Stel dat deze drie zaken uitgevoerd worden, op welke wijze nemen deze drie min of meer procedure punten dan de inhoudelijke bezwaren weg die u zojuist hebt genoemd?

In de laatste motie verzoekt u de regering om te gaan praten met de telecombedrijven. Naar mijn idee zit daar staatsrechtelijk een beetje een raar puntje aan, want u doet dat om vervolgens voor de wet te kunnen stemmen. De wet treedt dan in werking en legt een bewaarplicht op aan telecombedrijven. De wetgever zegt dan echter tegelijkertijd: neem het maar niet zo nauw met die bewaarplicht. Een beetje een katholieke oplossing misschien?

De heer **Franken** (CDA): Dat is iets waar ik mij persoonlijk iets minder door aangesproken voel, gelet op de opvoeding die ik heb ondervonden. U hebt twee punten aan de orde gesteld. U hebt gezegd dat er vergaande inhoudelijke bezwaren naar voren zijn gebracht. Die inhoudelijke bezwaren heb ik niet allemaal nu herhaald, maar die zijn bij de schriftelijke behandeling naar voren gekomen. Daarom heb ik gezegd: die worden geacht in het verslag van deze bijeenkomst als herhaald en ingelost te worden beschouwd. Dat is een truc die advocaten veel toepassen. Daar heb ik dat ook van geleerd. Zo moeten al die argumenten ook weer in Brussel aan de orde komen bij de evaluatiebesprekingen. Dan gaat het dus niet alleen over een aantal punten die hier alleen zijn besproken, maar dan gaat het over de hele serie van fundamentele overwegingen die daar aan de orde zijn gesteld en die aangeven dat het nu om meer gaat dan om het oude concept van de telecommunicatie van de vaste lijn die in 2001 een rol speelde. Er is nu een heleboel meer gebeurd. Op 14 mei van dit jaar is er een eerste stap voor een evaluatiebijeenkomst gezet in Brussel. Een van de directeuren-generaal van de EU heeft erkend dat dit een belangrijk punt is. Ik heb het opgeschreven, maar dat ligt op mijn tafel. Hij zei dat "die nieuwlichterijen van internet" toen nog niet waren bedacht. Als dat aan de orde komt, komt ook het fundament van de richtlijn aan de orde. Dat is mijn eerste punt.

Mijn tweede punt is dat er met betrekking tot die investeringen nog allerlei dingen niet duidelijk zijn. Die duidelijkheid zal nodig zijn om op internationaal niveau de harmonisatiedoelstelling op de een of andere manier te benaderen. Het is echter nog niet helemaal helder wat er precies moet worden bewaard. De manier waarop – dus het hoe – is ook nog niet helemaal helder. Daar wordt met een aantal grote providers overleg over gepleegd, maar er zijn ook kleinere. Die grote providers kunnen de investeringen makkelijker omslaan dan de kleintjes. Mevrouw Duthler heeft gesproken over het deel van de kosten die de grootste rol spelen. Hierbij blijven nog allerlei vragen hangen. Als de provider een multinational is en als de gegevens worden aangeleverd in Nederland, moeten zij dan bewaard worden in Nederland of ook in dat andere land? Zo zijn er nog allerlei vragen. Die kunnen wij als wetgevers – en daarom eigenlijk in principe als alfa's; ik ben gelukkig een bèta, maar als je met taal omgaat, word je geacht om alfa te zijn – hier niet oplossen. Dat kan niet in deze Kamer gebeuren. Je moet dus een wet gaan uitvoeren

en een richtlijn implementeren, maar daar zitten allerlei onduidelijkheden in waar de markt en de gebruiker problemen mee krijgen. Ik vraag de minister dus om daar goed en helder overleg over te voeren.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Ik wil graag twee conclusies trekken. Wij willen hier een wetsvoorstel toetsen, onder andere op constitutionele verenigbaarheid en op uitvoerbaarheid. Ook als uw moties worden uitgevoerd, houdt uw fractie nog evenveel bezwaren tegen de inhoud van de richtlijn. De CDA-fractie vindt de wet op dit moment nauwelijks uitvoerbaar, omdat er nog gigantisch veel vragen leven voor de praktijk.

De heer **Franken** (CDA): U trekt een conclusie. Daar bent u alleszins vrij in.

De heer **Engels** (D66): We hebben zojuist gehoord dat de heer Franken namens de CDA-fractie al in eerste termijn de draai maakt van fundamentele bezwaren naar "toch akkoord"; dat is overigens vernieuwend. Vervolgens worden er nog twee moties ingediend. Wat doet de CDA-fractie als de minister – ik zeg daarbij: onverhoopt; ik kan immers ook tot drie tellen in de politiek – zou zeggen dat hij met een motie of beide moties een probleem heeft? Gaat de CDA-fractie dan nog heroverwegen of blijft het oordeel over de aanvaardbaarheid van het wetsvoorstel, los van de impact van de moties, overeind staan?

De heer **Franken** (CDA): Dan gaan wij tot drie tellen. Het is de vraag of wij dat dan kunnen.

□

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Honderd miljoen tot honderdvijftig miljoen communicaties per dag, spamverkeer, valse of versleutelde data, grote en kleine telecommunicatiebedrijven die zorgen uitspreken over de uitvoerbaarheid en de kosten van wat er op hen afkomt, experts die deze zorgen delen en die aangeven dat we nog maar aan het begin staan van wat de techniek vermag en dat in die beginfase kinderziektes onontkoombaar zijn. Maar ook een Nederlandse minister van justitie die zich er zorgen over maakt dat de wettelijke bewaarplicht van zes maanden er van "Europa" allang had moeten zijn en dat hij op dat front dus iets uit te leggen heeft.

En het allerbelangrijkste – dit speelt zowel in ons land als elders in de EU – is dat burgers zich enerzijds wel eens zorgen maken over het door de mazen van het net glijpen van criminelen die met bewaarde gegevens misschien opgespoord hadden kunnen worden en zich anderzijds net zulke grote zorgen maken over een overheid als Big Brother die hen kan confronteren met het feit dat een telefoontje of een mailtje van een jaar of nog langer geleden hen mogelijk linkt met een ernstig misdrijf. En of ze maar eens willen uitleggen wat ze toen op die plaats uitspookten, "want er werd kort nadat u daar een mobiel telefoongesprek voerde, een roofoverval met dodelijke afloop gepleegd". Ziehier in kort bestek de problematiek rondom de Europese richtlijn en het wetsvoorstel. En dan heb ik het nog niet eens over bewust vervalste gegevens door derden, terwijl diezelfde burger geen idee meer heeft waar hij op die dag zo lang

Westerveld

geleden was. Dus als de politie zegt dat hij daar toen dat telefoongesprek voerde, dan zal dat wel zo zijn geweest.

Het zal de minister uit de vele vragen die hem zowel in de Tweede Kamer als in dit huis zijn gesteld, duidelijk zijn dat het met dit implementatiewetsvoorstel allerminst een gelopen race is. Het debatje van zo-even bevestigt dat. De bedenkingen zijn groot en zwaarwegend, de tegenstellingen tussen voor- en tegenstanders zijn groot en dan is er ook nog een middenveld van degenen die worstelen met een ja of nee voor dit wetsvoorstel. Daartoe rekent mijn fractie zich vooralsnog. Gezien de stemverhouding aan de overkant, inclusief die over de daar ingediende amendementen, kan gesteld worden dat alleen degenen die geloven dat je nooit iets van de overheid te vrezen hebt als je niks op je kerfstok hebt, niet aarzelen over een ja of nee tegen dit wetsvoorstel.

Dit gezegd zijnde zal ik eerst uitgebreider ingaan op het thema van de bij dit wetsvoorstel gekozen wets-techniek. Dat heeft betrekking op het compromiskarakter van dit wetsvoorstel binnen een marge die Europa de lidstaten gegund heeft. De Kamer heeft thans te oordelen over een wetsvoorstel dat een Europese richtlijn met een bandbreedte van tussen de 6 en 24 maanden implementeert op een punt ergens links van het midden. In de schriftelijke ronde heeft mijn fractie die term aangeduid als "kop". Of die term juridisch helemaal is wat daarmee bedoeld wordt, is de vraag. De minister is hier in zijn antwoord niet op ingegaan, of juist: hij is daar in zijn beantwoording omheen gegaan. Laat ik die vraag toch nog eens wat explicieter maken, want het gaat wel ergens over. Europa schrijft een regel voor en stelt daarvoor een minimumnorm en een maximumnorm. De regering wil ergens in het midden uitkomen. Tijdens de parlementaire behandeling blijkt die keuze bij vele partijen op grote bezwaren te stuiten en uiteindelijk rolt er een compromis uit, waarmee niemand helemaal blij mee is, maar dat als uiterst haalbare gekenschetst kan worden. Het wetsvoorstel moet dan nog langs de Eerste Kamer.

Heeft de minister, toen duidelijk was hoe de hazen in de Tweede Kamer over dit onderwerp liepen, overwogen het wetsvoorstel te splitsen in een wetsvoorstel dat de Europese minimumvariant implementeert en een tweede wetsvoorstel waarin die langere periode staat, waaromtrent zich een nipte Kamermeerderheid heeft afgetekend? Vindt de minister, terugkijkend, die benadering niet staatsrechtelijk zuiverder, ook met het oog op deze Kamer? Het belang van deze vraag – en van het antwoord op deze vraag – overstijgt het thema van de dataretentie. Het neemt, naarmate de regelgeving vanuit Europa steeds meer het karakter krijgt van een keuzemenu waaruit lidstaten à la carte kunnen winkelen, alleen maar in belang toe. Wij zijn dan ook erg benieuwd naar het antwoord van de minister.

Ik keer terug naar het onderwerp dataretentie. Wat mijn fractie uit alle rapporten, onderzoeken en deskundige opvattingen vooral duidelijk is geworden, is dat dataretentie zowel kansen als valkuilen kent en dat er over veel van die valkuilen nog geen begin van een loopbrug is aangelegd. Feitelijk speelt bij dit onderwerp hetzelfde als bij veel thema's die te maken hebben met gegevensopslag en gegevensuitwisseling. Het lijkt een goed idee. Er valt zowel inhoudelijke winst als efficiency-winst mee te behalen, maar er kleven ook risico's aan, waarvan we niet of nog niet weten of ze zich zullen materialiseren en wat we, als dat geval is, moeten doen

om ze te ondervangen. Wel hebben we een beeld, een spookbeeld mag ik wel zeggen, van wat er mis kan gaan. En ten slotte spreken degenen die de verplichting ten uitvoer moeten leggen over zeer hoge uitvoeringskosten, waarvan nut en noodzaak dubieus is.

De door deze Kamer geraadpleegde deskundigen, waarvoor de minister in de schriftelijke voorbereiding nog zijn erkentelijkheid uitspreekt, zijn niet onverdeeld enthousiast over dit wetsvoorstel en dan druk ik mij nog zacht uit. De bezwaren zitten op het thema uitvoerbaarheid, effectiviteit en privacybescherming en een combinatie van die drie. Wij vatten alle analyses die in de loop van de schriftelijke voorbereiding tot ons zijn gekomen in twee zinnen samen: een korte termijn betekent een vrij geringe foutkans, maar ook een grotere kans dat gegevens die de politie ten behoeve van de opsporing had willen hebben niet meer beschikbaar zijn. Een fors tot zeer fors lange termijn brengt alle data waarover de politie graag wil beschikken binnen bereik, maar vergroot tegelijk het administratieve stuwmeer aan gegevens, dat steeds meer volloopt met troebel water waarin het slecht vissen is, omdat je steeds minder goed kunt zien of je een vis ophaalt of een ouwe schoen. Minder beeldend uitgedrukt: voor de burger betekent een zeer lange bewaartermijn dat telefoontjes van drie kwart jaar of langer geleden hem met vragen kan confronteren waarop hij het antwoord schuldig moet blijven, niet omdat hij iets heeft misdreven maar omdat hij het echt niet meer weet. Tegelijk brengt de reden waarom hem die vraag gesteld wordt hem wel in beeld als potentiële dader van een ernstig misdrijf.

Voorzitter. Als het over dit thema gaat, gebruikt de minister steevast de term privacy. Juridisch klopt die kwalificatie wel, maar dan moeten we ons wel voor ogen houden dat het hier echt om iets anders gaat dan de wens om met rust gelaten te worden. Het onterecht in verband gebracht worden met een ernstig misdrijf grijpt diep in in de persoonlijke levenssfeer. Het kan, als hier niet heel prudent mee wordt omgegaan – en wie kan dat in deze tijd van lekkende functionarissen en mediahypes nog garanderen? – tot ernstige reputatieschade leiden. Er is dus alle reden om niet licht aan deze ongerustheid voorbij te gaan. De minister doet dat naar onze mening wel door in de beantwoording te benadrukken dat het probleem niet zozeer schuilt in het bewaren van de gegevens, maar in het gebruik daarvan. Als we die redenering tot in het uiterste doorvoeren, kunnen we net als de Amerikanen ook het verbod op de vrije verkoop van vuurwapens wel opheffen, onder het motto: weapons don't kill, people do. We horen graag de reactie van de minister op dit punt.

Terugkerend naar het hier en nu en gebruik makend van de gegevens die via de schriftelijke voorbereiding tot ons gekomen zijn, wil mijn fractie de minister nog een andere vraag, of misschien moet ik zeggen een suggestie voorleggen. Uit het landenstaatje in de nadere memorie van antwoord blijkt dat van de 18 lidstaten waarvan bericht is ontvangen, vijf de minimumvariant van zes maanden hebben geïmplementeerd – dat zijn Duitsland, Luxemburg, Cyprus, Litouwen en Slowakije – twee landen, Tsjechië en Malta, gekozen hebben voor een gecombineerde verplichting van 6 en 12 maanden, tien lidstaten de variant kozen die met dit wetsvoorstel wordt voorgestaan en vier daar nog bovendien gaan met 18 resp. 24 maanden. Deze krachtige aanhangers van heel lange termijnen zijn Letland met 18 maanden en Italië, Polen

Westerveld

en Slovenië met 24 maanden. Als ik de inbreng van de CDA-fractie beluister, circuleren er nog weer andere termijnen, uitgesplitst naar telefonie en internet-gegevens. Misschien kan de minister daar morgen in zijn beantwoording wat meer duidelijkheid over geven.

Dan onze gerichte vraag naar aanleiding hiervan. In ieder geval wat betreft de telefoniegegevens zijn wij inmiddels een paar jaar te laat met implementatie. Behalve dat dit, zoals wij van de woordvoerder van de CDA-fractie hebben begrepen, niet iets is om heel erg nerveus over te worden, zou zich dit ook wel eens als een kans kunnen ontpoppen. De Europese Unie kent immers, net als ons land, het goede gebruik om nieuwe regelingen enige tijd na de invoering te evalueren. En doordat ons land zoveel te laat is, komt die evaluatie en komen de resultaten uit die evaluatie waarschijnlijk al ergens volgend jaar los. Wat zou de minister zeggen van de suggestie om alle bezwaren van deze Kamer gehoord hebbend, het opleggen van de bewaarplicht op te schorten tot het moment dat de resultaten van die evaluatie bekend zijn? Als de minister daar niet voor voelt, kan hij dan uitleggen waarom niet? Stel nu dat uit die evaluatie naar voren komt dat de bewaarplicht in de landen waarin die is doorgevoerd en die daar dus al ervaring mee hebben opgedaan dusdanige negatieve bijeffecten heeft gehad of dermate ineffectief is gebleken, dat dit voor meer lidstaten aanleiding is om zich ten aanzien van dit thema nog eens achter de oren te krabben? Wat nu als straks blijkt dat Europa deze verplichting gaat bijstellen? Hebben wij dan nu niet iets gedaan, waarvan wij dan moeten zeggen dat wij het misschien beter niet hadden kunnen doen, te meer omdat wij al te laat waren? Overweegt de regering, of is zij bereid te overwegen, om die optie in combinatie met de bedenkingen vanuit deze Kamer voor te leggen aan haar gesprekspartners in Brussel om uit te leggen waarom ons land nog steeds in gebreke is en dat ook nog enige tijd zal blijven?

Voorzitter. Mijn fractie ziet de beantwoording van de minister met veel belangstelling tegemoet.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Mag ik de PvdA-fractie vragen wat de implicaties van haar suggestie voor dit wetsvoorstel zullen zijn. Wat vraagt u de minister met dit wetsvoorstel te doen?

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): U mag dat de PvdA-fractie natuurlijk vragen, maar zij houdt vooralsnog de kaarten nog even tegen de borst en wil eerst horen wat de minister erop te zeggen heeft.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Mag ik de PvdA-fractie vragen wat precies de implicaties van haar vragen voor dit wetsvoorstel zijn? Wat verzoekt zij de minister om met dit wetsvoorstel te doen?

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Dat mag u de PvdA-fractie vragen, maar deze houdt vooralsnog even de kaarten tegen de borst. Wij willen eerst horen wat de minister te zeggen heeft.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Dan gaat u waarschijnlijk ook niet in op mijn vraag, wat u zou doen als de minister ontkennend reageerde?

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Wat dat betreft, vind ik het

antwoord van de hemel en de muts wel aardig. Laten we afwachten hoe de minister hier morgen op reageert.

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter. Ik begrijp dat de PvdA-fractie zich met haar keuze in het middenveld bevindt tussen aperte voorstanders en tegenstanders van het wetsvoorstel. Hoe komt dat? Ik hoorde namelijk weinig voordelen van de wet. Daarvan zijn er toch zeker een paar nodig als je van de tegenstanders naar het middenveld begeeft.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Dat komt doordat ik mij waarschijnlijk niet goed heb uitgedrukt met het woord "middenveld". Ik bedoelde niet dat ik in het middenveld zit tussen voor- en tegenstanders. Volgens mij is bijna niemand in dit huis enthousiast over deze bewaarplicht, maar er zijn altijd nog wel een paar "gezagsgetrouwen" die verwijzen naar de Europese richtlijn, concluderen dat we al behoorlijk in verzuim zijn en zich afvragen of we het in dit stadium nog wel kunnen maken om dit wetsvoorstel van de hand te wijzen. Dat is een hele verantwoordelijkheid.

De heer **Koffeman** (PvdD): Dat begrijp ik, maar een fractie van uw omvang heeft toch de mogelijkheid om van de minister af te dwingen wat zij wil, namelijk wachten met de implementatie totdat er wordt geëvalueerd? Als u zich onder de tegenstanders van deze wet schaart, gaat dat toch gewoon gebeuren?

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Dat weet ik niet. Ik wacht de beraadslagingen van morgen met belangstelling af. Ik heb een eerste voorzet gegeven.

De heer **Koffeman** (PvdD): Ik ook.

Mevrouw **Strik** (GroenLinks): Voorzitter. Wie wat bewaart, heeft wat. Dit goedmoedige, beetje ouderwets aandoende motto is met de richtlijn dataretentie in een heel ander daglicht komen te staan. Maar wát heb je als je data bewaart, waarvoor heb je ze precies en waarom? Wat hebben we niet, als we ze niet bewaren?

Het is twijfelachtig of de Europese politici zich de tijd hebben gegund om bij dit soort vragen stil te staan toen ze zich, na de aanslagen in Londen, door hun dadendrang lieten meeslepen. Snelle maatregelen waren nodig, om greep te krijgen op terroristische dreigingen, om burgers gerust te stellen, om hun vertrouwen in de overheid te vergroten. Adviezen over rechtswaARBorgen voor burgers kregen weinig respons, als deze de bevoegdheid van de overheid in de weg konden staan. De Tweede Kamer die in een motie opriep om niet in te stemmen met de richtlijn, werd gebruuskeerd. Het moest simpelweg doorgaan.

Dat stelt ons nu voor een staatsrechtelijk dilemma. Het Europese besluit is geldig, maar dat neemt niet weg dat de Eerste Kamer de implementatiewetgeving zorgvuldig en gewetensvol moet beoordelen. Waar het gaat om nationale beleidskeuzes, kan het parlement zijn medewetgevende taak volwaardig vervullen, maar ook bij de kern van de verplichting die de richtlijn oplegt, behoren wij stil te staan. Ook die moet in overeenstemming zijn met onze grondrechten, die deel uitmaken van het gemeenschapsrecht. En natuurlijk ook met onze eigen

Strik

Grondwet. Zeker zolang we aan rechters deze toetsingsmogelijkheid onthouden, hebben wij in de Senaat een dure plicht te vervullen.

Wij bezitten allen het grondwettelijke recht om zelf te bepalen met wie we welke informatie delen. In Nederland wanen we ons onbespied als we telefoongesprekken voeren of internetten. Sommigen lijken het plezierig te vinden dat een volle coupé meeluistert naar intieme gesprekken, of naar de verrassende mededeling dat ze in de trein zitten. Maar daar kiezen mensen bewust voor. Over het algemeen zorgt juist de gedachte van afgeschermd te zijn ervoor dat we ongeremd contact hebben met wie we willen, hoe vaak we willen en op welke manier. Onze contacten en onze belangstelling gaan niemand aan. Dat is de kern van ons grondrecht, dat maakt ons tot vrije en mondige burgers in een democratische rechtsstaat en dat onderscheidt ons ook van bange en achterdochtige burgers in een politiestaat.

Het grondwettelijke recht op bescherming van onze persoonlijke levenssfeer is in de afgelopen jaren steeds uitgebreid. Naast de artikelen 10 en 13 van onze Grondwet en artikel 8 EVRM, kunnen we ons nu ook beroepen op artikel 7 van het Handvest van de Grondrechten, dat zegt: "Eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privéleven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn communicatie." Deze laatste toevoeging mag als een modernisering van het recht op privacy worden gezien. Met de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon wordt onze aanspraak op dit recht tegenover de EU-instellingen verder versterkt. Dezelfde overheden die deze wetsteksten accorderen, schromen niet om deze fundamentele rechten tegelijkertijd weer fors in te perken. Veiligheid is het belangrijkste mantra om algemene inbreuken te rechtvaardigen. Het lijkt erop dat de overheid het vinden van een balans tussen het overheidsbelang en het belang van burgers volledig aan de rechterlijke macht overlaat.

De Marper-uitspraak toont aan dat de rechter de grondrechtelijke bescherming serieus neemt en de overheid dwingt om ook bij misdaadbestrijding de persoonlijke levenssfeer van burgers te respecteren. De rechter staat aantasting van de persoonlijke levenssfeer alleen toe als dit strikt noodzakelijk is in een democratische samenleving. Het hof overwoog dat de bescherming van artikel 8 EVRM op onacceptabele wijze wordt verzwakt als moderne technieken in het justitiële systeem worden gebruikt, zonder een nauwkeurige afweging van de mogelijke voordelen van zulke technieken tegen het belang van respect voor het privéleven. Ook de senaat moet toetsen of de implementatiewet van de data-retentierichtlijn in dit licht is geoorloofd. Het is echter alleen dan geoorloofd als de wet noodzakelijk en nuttig is en als voor het minst ingrijpende middel is gekozen.

Waarom hebben wij de bewaarplicht nodig? Wat missen wij nu? Het Openbaar Ministerie heeft nu al de bevoegdheid om data op te vragen van telecom- en internetbedrijven als er sprake is van een verdenking. De meeste bedrijven hebben een historische opslag van data die ongeveer drie maanden teruggaat. Die hebben zij nodig voor bedrijfsdoeleinden als de facturering en om mensen die misbruik maken van internet, bijvoorbeeld voor spam, te traceren en te blokkeren.

Bij veruit de meeste justitiële verzoeken gaat het om verse data, die niet ouder zijn dan die drie maanden. Tot nu toe is niet gebleken dat er door het ontbreken van oudere data talloze criminelen vrij rondlopen die anders

achter slot en grendel hadden gezeten. Hebben wij redenen om niet langer te vertrouwen op de ambachtelijke opsporing, het klassieke recherchewerk? Rob de Wijk toont in zijn publicatie Doelwit Europa aan dat justitie de personen die aanslagen die in Europa hebben beraamd, praktisch allemaal al in het vizier had. Ze werden al gevolgd. Er werden wellicht inschattingfouten gemaakt, maar zou er dan niet juist vooral meer energie moeten worden gestoken in de kernkwaliteiten van de opsporing? Als de opsporing professioneel is, staat haar immers al een keur aan bevoegdheden ter beschikking.

De uitspraak van het Hof van Justitie over de rechtsgrondslag maakte duidelijk dat de richtlijn in essentie gaat over de bewaarplicht van data en niet over de toegang van justitie tot die data. Ook de regering volgt deze redenering, maar zij legt daarmee ten onrechte elke kritische vraag over justitieel gebruik van de gegevens terzijde. Want zijn deze twee doelen wel los van elkaar te zien? Mevrouw Westerveld wees hier ook al op. De toegang ligt weliswaar in zijn algemeenheid al vast in nationale wetten, maar aanneming van de implementatiewet heeft tot gevolg dat de officier van justitie, de AIVD en de MIVD veel meer verkeersgegevens en identificerende gegevens ter beschikking krijgen.

De consideransen 7, 8 en 9 van de dataretentierichtlijn noemen expliciet de bestrijding van georganiseerde misdaad en terrorisme als een rechtvaardiging voor de geharmoniseerde bewaarplicht. Deze doelstelling is veel beperkter dan het effect voor de Nederlandse opsporingsbevoegdheden. Een van die bevoegdheden maakt immers bevraging al mogelijk bij een verdenking van een misdrijf waarop een gevangenisstraf van vier jaar staat. Ook een enkelvoudige diefstal valt daaronder. Bovendien kan een officier van justitie een gegevensbestand opvragen bij een verkennend onderzoek dat tot doel heeft de voorbereiding van de opsporing van terroristische misdrijven.

Dat is een heel ruime grondslag voor datamining, waarbij de privégegevens van ons allemaal bij het grabbelen in de ton naar boven kunnen komen. Een ongelukkige combinatie van profielen kan talloze matches van personen opleveren, matches die in geen enkele betrekking tot terrorisme staan. De vraag is wel wat er vervolgens met deze matches gebeurt. Blijf je verdacht, ook al is dat niet in de strafrechtelijke zin van het woord? Naar de wijze waarop AIVD de gegevens opvraagt en gebruikt, tasten wij immers, in het duister. De minister zegt toe dat de naleving van de notificatieplicht zal worden verbeterd. Ik hoor hem dat graag nogmaals toezeggen, maar geldt dat ook voor datamining? En hebben burgers een rechtsingang, een aanspraak als blijkt dat hun gegevens foutief of voor een ander doel zijn gebruikt?

Internet providers bewaren zelf telefoon- en e-mailgegevens en leveren hun abonneegegevens aan aan het CIOT. Het CIOT houdt een centraal bestand van NAW-gegevens en bijbehorende telefoonnummers en e-mailadressen bij. Ieder onderzoek begint dus bij het CIOT, waar de opsporingsinstantie vaststelt bij welke service provider straks de taps geplaatst moeten worden. Uitbreiding van de bewaarplicht houdt in dat ook het CIOT-bestand moet worden uitgebreid. Zo ontstaat er een tweede bestand waarin historische NAW-gegevens van alle burgers inclusief hun abonnementen een jaar lang bewaard worden. Zijn dit nog de communicatiegegevens waar de richtlijn over spreekt? De overheid heeft zo een

Strik

goed overzicht, maar de burger mist inzicht in het gebruik van zijn individuele gegevens. Zou er niet een burgerportaal moeten worden opgezet, waarbij burgers kunnen zien in hoeverre zij onderwerp zijn geweest van een opsporingsonderzoek? Dat lijkt goed te realiseren en het maakt een einde aan de situatie dat gegevens worden opgeslagen over ons zonder dat wij weten waarvoor ze gebruikt worden en door wie. Wij zijn verplicht om onze gegevens af te staan; hoort daar niet een recht op inzage in het gebruik daarvan tegenover staan? Die inzage kan voor alle gegevensopslag gelden, zowel voor de huidige drie maanden opslag, als voor bijvoorbeeld het elektronisch patiëntendossier. Hoe kijkt de minister daar tegenaan en is hij bereid dit te realiseren?

Ook de zorg van journalisten en artsen dat hun vertrouwelijke communicatie niet meer gewaarborgd kan worden, wuift de regering weg door te stellen dat de nationale regels hierover niet wijzigen. Ook hiervoor geldt echter dat het langer bewaren van meer gegevens, de kans vergroot dat het vertrouwen van journalistieke bronnen en patiënten wordt geschonden. In Duitsland noemen wetenschappers om dit soort redenen ook nog andere grondrechten die in gevaar zijn door de data-retentie. Zij wijzen op de vrijheid van meningsuiting en informatieverspreiding, en het verbod van binnentreding in een woning. Is de regering zich bewust van deze verdere implicaties van de bewaarplicht voor de rechten van burgers en hun gedrag?

Is het doelmatig om zoveel informatie op te slaan en ter beschikking te hebben? Dagelijks gaan er 50 tot 60 biljoen mails de wereld over. Daarvan is zo'n 95% spam, rommel die wij het liefst zo snel mogelijk kwijt zijn. Zoeken naar een speld in een hooiberg lijkt mij gemakkelijker. Een overkill aan data verlamt eerder dan dat het helpt. Kortom, kunnen wij niet beter selectief inzetten op kwaliteit van opsporing in plaats van iedereen als potentiële verdachte te behandelen?

Uit het evaluatieverslag dat de Commissie onlangs organiseerde over de werking van de richtlijn blijkt dat de lidstaten erg veel moeite hebben om de meerwaarde van de richtlijn aan te tonen. De aantallen bevestigingen kunnen soms worden gegeven, maar dat zegt op zichzelf niets over de noodzaak. Die blijkt immers past, als de bevestigingen hebben geleid tot een aanzienlijke hoeveelheid opsporingen en berechtningen die anders achterwege waren gebleven. Om te beoordelen of de richtlijn sowieso een meerwaarde kan hebben, zal de effectiviteit van de richtlijn moeten vaststaan.

Als wij kijken naar de reikwijdte van de richtlijn, dan moeten wij constateren dat de wet bijzonder eenvoudig is te omzeilen. Omdat alleen aan bedrijven op Nederlands grondgebied een bewaarplicht is op te leggen, hebben de bedrijven daarbuiten, en zeker buiten de EU, vrij spel. En internetverkeer valt nu eenmaal niet met slagbomen tegen te houden. Een boef hoeft niet supersnugger te zijn om zijn toevlucht te nemen tot Gmail of Hotmail, of alleen via webmail te communiceren. Wij gaan dus een jaar lang de privécorrespondentie van argeloze burgers bewaren. Daarnaast zijn er tal van communicatietechnieken die niet onder de richtlijn vallen of simpelweg niet te bewaren zijn. Als je skype, van hotspots gebruik maakt, van Google Talk of van MSN, dan is de uitwisseling niet te achterhalen. Wij rennen amechtig achter de technische ontwikkelingen aan, en de grote jongens kijken geamuseerd toe.

Volgend jaar wordt beoordeeld of de richtlijn in de huidige vorm moet blijven voortbestaan. Het punt van de lange bewaartermijn zal daarbij kritisch onderzocht worden. Vindt de minister het nodig om in deze onzekere situatie Nederlandse bedrijven op hoge kosten te jagen, uitgerekend in deze economische recessie? Een halfjaar langer dan zes maanden bewaren, kost de providers zo'n 7 mln. extra. En niet alleen de grote bedrijven, maar ook de kleintjes moeten eraan voldoen. Voor hen kan dit in deze tijden de nekslag betekenen. Vindt de minister het terecht dat de telecom- en internetbedrijven opdraaien voor de kosten van een systeem dat de overheid hun oplegt voor opsporingsdoeleinden?

Het vergoeden van een individuele bevestiging, zoals is voorgesteld, staat niet in verhouding tot de investeringen die zij moeten doen om de overheid van bruikbare, precieze gegevens te voorzien. En welke waarborgen bouw je in voor de bescherming van de gegevens? Hoe meer waarborgen, des te duurder het systeem en des te groter het concurrentienadeel voor de bedrijven. Kiezen ze voor de goedkoopst mogelijke optie, wat niet ondenkbaar is, dan tast dat de veiligheid van onze gegevens aan. Dus zal de overheid een bepaald kwaliteitsniveau van de opslag moeten garanderen en periodiek moeten checken, bijvoorbeeld door middel van een hackproef. Voor deze kwaliteitswaarborg zal de overheid ook financieel over de brug moeten komen.

Aanbieders zijn op grond van artikel 11.3 van de Telecommunicatiewet verplicht om passende technische en organisatorische maatregelen te treffen voor de veiligheid en beveiliging van de netwerken en diensten. Er zullen kwaliteitscriteria voor de gegevens moeten vastliggen, wat betreft helderheid, precisie en betrouwbaarheid. Kan de minister uitleggen op welke wijze aan deze voorwaarden wordt voldaan. Hoe ziet de AMvB eruit die de kwaliteit en de vernietiging van gegevens moet garanderen? Wordt de intensiteit van het toezicht ook aangepast op deze uitbreiding? Welke effectieve controlemogelijkheden hebben we eigenlijk in handen? De regering heeft nu weliswaar in een bijlage bij de wet het soort gegevens opgenomen dat bewaard moet worden, maar is er parlementaire controle op een wijziging van deze lijst? Zal dat ook bij wet gebeuren?

Onlangs schrokken we op door het nieuws dat T-Mobile en Vodafone bij een verzoek om verkeersgegevens ook de sms-berichten zelf overhandigen aan justitie, die ze vervolgens prompt opslaat. Volgens de providers konden de verkeersgegevens en de inhoud niet gescheiden worden. Inmiddels zou dit gerepareerd zijn. Waarom gebruikt justitie de berichten die het niet had mogen ontvangen? Hoe kan de minister waarborgen dat dit soort overdracht niet opnieuw zal plaatsvinden? Hoe kan de overheid voorkomen dat de data worden gebruikt voor een ander doel, door de providers, door politie en justitie en door hackers? Het aantal bevoegde personen moet zo klein mogelijk zijn, en dan nog moet er voldoende controle zijn op het opvragen en het gebruik. In artikel 11.13 van de Telecommunicatiewet wordt vastgelegd dat de data die op grond van deze wet worden bewaard, alleen mogen worden gebruikt voor strafrechtelijk onderzoek. Deze wetswijziging lijkt onze fractie een te dunne waarborg dat bedrijven de data niet ook voor bedrijfsdoeleinden zullen gebruiken. Is het wel verstandig om de data die op grond van deze wet worden opgeslagen, in handen te laten van deze bedrijven? Waarom neemt de overheid niet zelf de

Strik

verantwoordelijkheid door de data te versleutelen en zelf toe te zien op een uitsluitend rechtmatig gebruik van de gegevens? Dan kan de overheid pas een optimaal veilig, hackproof systeem garanderen. Ik zou hier niet willen pleiten voor centrale opslag. Bij het debat over de Paspoortwet heb ik gewaarschuwd voor de kwetsbaarheid daarvan. Maar dit hoeft niet in de weg te staan aan overheidsverantwoordelijkheid voor de gegevens.

Onze samenleving wordt er grosso modo niet veiliger op met het opslaan van al onze verkeersgegevens. Mocht het in een enkel geval tot opsporing leiden, dan staat tegenover die fractie meer veiligheid het risico van foutief gebruik of misbruik van onze privégegevens. Hoe langer de bewaartermijn, hoe groter dat veiligheidsrisico. Een enkele opsporing staat ook niet in verhouding tot de grootschalige inbreuk op de privacy. Als noodzaak en effectiviteit niet bestaan, dan is het bewaren dus een te grote inbreuk. Mijn fractie vraagt een toelichting van de regering op deze redenering en op de consequenties die volgens de regering de Marper case heeft voor data-retentie.

Jurisprudentie van het Hof voor de Rechten van de Mens behoort tot de fundamentele rechten van de EU. Het Hof heeft nog geen uitspraak gedaan over de verenigbaarheid van de richtlijn met artikel 7 van het Handvest en artikel 8 van het EVRM, maar zal dat ongetwijfeld in het licht van de EHRM-jurisprudentie doen.

Wij moeten constateren dat de implementatie door de lidstaten een grote verscheidenheid laat zien. Slechts enkele lidstaten hebben een langere bewaartermijn dan een jaar, maar veel lidstaten die de richtlijn hebben geïmplementeerd, hebben inmiddels gekozen voor een minimale implementatietermijn, zeker wat betreft de internetgegevens. In zes lidstaten is de richtlijn nog niet geïmplementeerd. Het heeft er alle schijn van dat deze lidstaten ook kiezen voor zes maanden. In Oostenrijk is de implementatie twee jaar geleden ook door zware kritiek uitgesteld. De regering heeft advies van een mensenrechteninstituut gevraagd dat onlangs zijn advies uitbracht. Het adviseerde in voorkeursvolgorde: niet implementeren, de minimaal vereiste data bewaren en zelf de toegang verzegelen en verbieden of de toegang beperken tot zeer ernstige misdrijven, en dan alleen nog maar als er een rechterlijke beslissing voor de toegang is gegeven. In Duitsland doet het Constitutioneel Hof naar verwachting eind dit jaar een uitspraak over de vraag of de bewaartermijn van alleen maar zes maanden in overeenstemming is met de Duitse grondwet. Als dat een nee wordt, wat blijft er dan over van de richtlijn? Kortom, in veel lidstaten heeft de richtlijn tot controverses geleid en is de discussie nog niet afgerond. De dilemma's waar parlementen mee worstelen, zullen zeker een rol spelen bij de evaluatie volgend jaar.

Tijdens de evaluatieconferentie van vorige maand gaf de Commissie te kennen dat ze een bewezen meerwaarde verlangt van de richtlijn, wil deze in ongewijzigde vorm voortgezet kunnen worden. Veel vragen bleken nog onbeantwoord over de toepassing, juist omdat in elke lidstaat andere termijnen gelden en andere voorwaarden voor de toegang. De vragen waren bijvoorbeeld: van welke lidstaat is de wetgeving van toepassing, als er verkeer is tussen twee lidstaten? Wat is de toepasselijke wetgeving als data in een andere lidstaat bewaard worden dan waar de provider is gevestigd? In hoeverre

is een nationale verplichting elders afdwingbaar? Hoe moet je een national competent authority definiëren?

Ook praktisch blijkt het ingewikkeld om computercriminaliteit te achterhalen. Computers kunnen zonder medeweten van de eigenaar gebruikt worden door een crimineel die zijn activiteit verbergt via verschillende computers in verschillende landen. In elk geval werd de noodzaak van een langere bewaarplicht door veel deelnemers betwijfeld. De overweldigende meerderheid van de bevestigingen betreft namelijk verse data. Genoeg redenen dus om de evaluatie af te wachten, helemaal met de uitvoering of in elk geval met een langere bewaartermijn.

Ik kom tot de conclusie. Wij zien het nut en de noodzaak van de bewaarplicht niet in en zijn bevreemd dat we met de toepassing van de wet in strijd komen met het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer, waaronder het recht op vrije communicatie. Bovendien kan de overheid niet borg staan voor de veiligheid van onze gegevens. Dat is voor ons voldoende reden om niet in te stemmen met de richtlijn. Daar komt bij dat onze twijfels in een veel breder Europees verband leven en daarom de evaluatie van de richtlijn zullen beïnvloeden. Als we nu instemmen, zaden we bedrijven op met een complexe en dure opdracht, die wellicht over een jaar kan worden ingetrokken als blijkt dat de richtlijn geen meerwaarde heeft. Dat is geen schoolvoorbeeld van een betrouwbare overheid. Waarom niet het komend jaar eerst afwachten hoe het zich ontwikkelt? Ik zou de regering daarom dringend willen verzoeken om bij de evaluatie de gebrekkige effectiviteit aan de orde te stellen, in verhouding tot de grootschalige inbreuk op de grondrechten. Ook vraag ik haar om bij lidstaten die de richtlijn geïmplementeerd hebben, na te gaan in hoeverre het nu een bewezen effect heeft op de opsporing en berechting.

Het zou niet de eerste keer zijn dat de Europese Unie op haar schreden terugkeert na een wat onbesuisde poging om het terrorisme te bestrijden. Volgend jaar vervalt het verbod op vloeistoffen in de handbagage van vliegtuigpassagiers, na aanhoudende kritiek uit het Europees Parlement en uit de samenleving. Toen bleken er toch alternatieven aanwezig om de veiligheid te garanderen. Het is ook geen vreemde ontwikkeling: na de eerste schok van de terroristische aanslagen hadden overheden de neiging om de burgerrechten te veronachtzamen. Inmiddels is het besef gegroeid dat we onze rechtsstatelijke beginselen alleen maar effectief kunnen verdedigen als we tegelijkertijd die rechtsstatelijke beginselen hoog houden. Daar vormt terrorismebestrijding geen uitzondering op. Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald.

□

De heer **De Boer** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Deze bijdrage is namens de fracties van de ChristenUnie en de SGP.

Het wetsvoorstel waar we vandaag over debatteren heeft in deze Kamer een lange behandelingsduur gehad. Tijdens deze periode zijn bij onze fracties, onder meer als gevolg van hetgeen ons van de zijde van experts is aangereikt, twijfels over dit wetsvoorstel ontstaan. Die twijfels zijn ook toegenomen. Uiteraard erkennen wij de verplichting om richtlijn 2006/24/EG, de datarentie-richtlijn, te implementeren. Daarbij merken wij wel direct

De Boer

op dat onze fracties het buitengewoon betreuren dat in deze richtlijn geen sprake is van een eenduidige bewaartermijn, maar dat een marge van zes tot 24 maanden is aangehouden. Daarnaast zijn wij ons er vanzelfsprekend van bewust dat de bestrijding van ernstige criminaliteit van groot belang is en een zekere inbreuk op de privacy van burgers met zich brengt. Ik zeg met nadruk "een zekere inbreuk", immers, een dergelijke inbreuk is – dit is vanavond meer betoogd – alleen geoorloofd indien deze voldoet aan het bepaalde in artikel 8 van het EVRM, hetgeen impliceert dat deze noodzakelijk en proportioneel dient te zijn.

De duur van onze bijdrage is omgekeerd evenredig aan de zojuist genoemde lange behandelingsduur van het wetsvoorstel in dit huis. Teneinde niet in herhaling te vallen, sluiten we aan bij de bijdrage van collega Franken namens de CDA-fractie. De door hem genoemde bezwaren delen wij. De door hem gestelde vragen zijn vragen die ook bij ons leven en die de minister als mede namens onze fracties gesteld mag beschouwen. Ook de door hem gestelde voorwaarden zijn voor ons essentieel voor het verlenen van onze eventuele steun aan dit wetsvoorstel. Wij volstaan met slechts de volgende aanvulling.

Onze fracties zijn van mening dat het zeker niet uitgesloten moet worden geacht dat één van de uitkomsten van het evaluatieonderzoek naar de dataretentierichtlijn is, dat de effectiviteit van een bewaarplicht van een langere duur dan zes maanden onvoldoende is. Gelet op deze volgens ons bepaald niet ondenkbeeldige uitkomst, vinden wij het onverantwoord, de internet service providers te verplichten, grote investeringen te doen in verband met de opslagcapaciteit, het aantal schijven dat nodig is om data op te slaan, de beheerskosten van die data, de benodigde beheerscapaciteit omdat de bestanden groter worden en de bevragsingscapaciteit, want die kunnen over een jaar overbodig blijken te zijn. Wij verzoeken de minister dan ook met klem – wij zetten graag een streep onder dat "met klem" – de inwerkingtreding van de wet voor wat betreft het gedeelte dat de bewaartermijn van zes maanden te boven gaat, op te schorten totdat de uitkomst van het evaluatieonderzoek naar de Europese dataretentierichtlijn bekend is. Een eventuele reactie van de minister in de zin van "de implementatiedatum is al voorbij" maakt ons net zo min als de CDA-fractie erg zenuwachtig. Daarbij zijn wij immers in het gezelschap van diverse andere lidstaten. Op wat wij met klem gezegd hebben evenals op de vragen van de CDA-fractie, waarbij wij ons aansloten, zien wij de reactie van de minister met grote belangstelling tegemoet.

□

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Vandaag lijkt zo'n dag waarop het verstandig zou zijn, ons de wijze woorden te herinneren van een roemrucht voorganger van deze minister van Justitie. Dirk Donker Curtius, de man die Thorbeckes constitutionele voorstellen mede op verzoek van deze koning zo behendig door ook deze Kamer loodste, zei ooit dat de kerntaak van deze Kamer niet zozeer was het goede te stichten als wel en veeleer het kwade te voorkomen.

Donker Curtius kunnen we vandaag wel gebruiken om voorliggend wetsvoorstel goed af te handelen. Dat zeg ik ook tegen mevrouw Duthler, want toen Donker Curtius

zijn wijze uitspraken deed, gold hij nog als een echte liberaal. Waren wij de Tweede Kamer, dan moesten we proberen van dit slechte voorstel van wet een beter voorstel te maken, maar wij zijn de Eerste Kamer, niet op aarde om het goede te stichten maar het kwade te voorkomen. Ons is niet het recht van amendement gegeven om dit voorstel te verbouwen. Wij kunnen slechts vaststellen: hier wordt het land niet beter van, daarom is het beter dat wij voorkomen dat dit voorstel wet wordt. Dat is niet leuk voor de minister, zo vlak voor het reces, maar hij kan wel wat hebben en het is wel in lijn met wat deze Kamer nu al zo lange tijd beweert onder aanvoering van Hans Franken over de wijze waarop omgesprongen wordt met dataretentie. Ook is het in lijn met onze door Donker Curtius verwoorde kerntaak: voorstellen van wet overwegen, heroverwegen en voorkomen dat er slechte wetsvoorstellen aangenomen worden. Politieke opportuniteit – ik zeg het nog maar eens tegen collega Franken – moet juist hier getemperd worden door wetenschappelijke rationaliteit. Aan de overkant mag het nog wel eens andersom liggen, maar hier zou het gezond verstand toch eigenlijk de boventoon moeten voeren.

Ik zal proberen rationeel te beargumenteren waarom dit een slecht wetsvoorstel is. Bij al mijn argumenten mag u steeds de voetnoot "zie ook Hans Franken" inlassen. Ik geloof niet dat ik één argument tegen deze wet zal gebruiken dat ik niet eerder, of vandaag, van collega Franken heb gehoord. Hij heeft mij overtuigd van de juistheid daarvan, dus ik voer hem graag als medebewijs van mijn argumentatie aan.

Dit wetsvoorstel is slecht, want het levert slechts schijnveiligheid en schijnheiligheid, het spaart boeven en plaagt burgers, het strijdt volgens het College bescherming persoonsgegevens met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, het wordt door gerenommeerde collega-hoogleraren van collega Franken zelfs aangeduid als "een vrijwillig gekozen weg naar de politiestaat". Dat is nogal wat!

Wat daar ook van waar mag zijn, het voorstel zadelt in ieder geval internet service providers op met een hoop onnutte en dure bureaucratie en de samenleving met een kolossale berg goeddeels onnutte informatie. Dat leerden wij allen in de expertmeeting die door deze Kamer werd georganiseerd. Zelden heb ik in zo korte tijd zoveel zinnige informatie bij elkaar gekregen, en ook daar was de initiatiefnemer collega Franken, waarvoor wij hem nog hartelijk bedanken.

Schijnveilig en schijnheilig is het voorstel. We doen alsof we met het opslaan van een ongekend grote hoeveelheid telecommunicatiedata in wat wel de grootste surveillancedatabank van de wereld wordt genoemd, een grote stap zetten in de strijd tegen ernstige misdaad, waaronder het internationale terrorisme, terwijl we weten dat dat gewoon niet waar is.

Dit voorstel verplicht ons, als het aangenomen wordt, dagelijks honderden miljoenen – zo niet meer dan 1 miljard – gegevens één jaar lang op te slaan en daarna weg te gooien. Hans Franken rekende ons al ooit voor dat dit 4 miljoen kilometer archiefkasten zou vergen, ware het niet dat we nu harde schijven hebben. Maar het idee: honderd ketens kasten rondom de aarde vol gegevens waar je eigenlijk niks aan hebt, blijft even absurd. Je hebt er niks aan omdat het snel ontsluiten van die doolhof van gegevens praktisch niet te doen is, zoals de experts ons vertelden, en omdat het belangrijk-

Kox

ste van de communicatie, de inhoud, juist niet bewaard wordt. Dat kan ook niet, omdat we dan echt de Grondwet met voeten zouden treden. Nu al lijkt het erop alsof we gemakshalve van burgers op voorhand potentiële verdachten maken. Zie ook Hans Franken. Dat is al erg zat. En laat niemand aankomen met de drogreden dat wie niets te verbergen heeft, ook niets te vrezen heeft. Dat argument is al te vaak door slechte regimes misbruikt.

Met dit voorstel, te duiden als een voorstel vol schijnveiligheid en schijnheiligheid, zegt mijn fractie niet dat er in cyberspace geen gevaarlijke dingen gebeuren, integendeel. Cyberspace biedt veel nieuwe speelruimte aan allerlei geboefte voor het beramen en uitvoeren van allerhande kwaad. Dat is geen droombeeld, geen spookbeeld, maar werkelijkheid. Ze bezorgen ons een heleboel ellende en dus moeten we politie en justitie alle middelen geven die helpen om boeven aan te pakken en hun wandaden te voorkomen. We kunnen de politie niet de handen op de rug binden en justitie de toegang tot relevante gegevens ontzeggen. Als het gaat over kiezen tussen boeven en burgers kiezen wij zonder enige twijfel voor de burgers. Maar dat alles wel binnen de regels die we onszelf gesteld hebben.

Het is zeer de vraag of dat met deze wet gebeurt. Volgens de regering is er geen strijdigheid met artikel 8 EVRM, maar daar zijn de deskundigen het zeker niet over eens. Zij zijn het veelal niet eens met de regering. Mijn fractie ziet in ieder geval de gevaren van de inbreuk op de privacy, identiteitsfraude en misbruik van gegevens.

Mijn fractie ziet, alles bijeen, heel veel nadelen voor de samenleving en nauwelijks werkbare voordelen voor politie en justitie. Het opslaan van miljoenen gegevens per dag is één, het toegankelijk maken van die gegevens om misdaden te voorkomen of op te sporen, is iets heel anders. Er worden maar weinig spelden in hooibergen gevonden vandaag de dag. Deze wet zal hooguit heel domme boeven tegen de lamp doen lopen, collega Franken zei het ook nog eens.

Maar voordat dat gebeurt, zijn die waarschijnlijk al in de spreekwoordelijke zeven sloten tegelijk gelopen. Ik denk dat als de minister eerlijk is, hij gewoon moet toegeven dat politie en justitie vrijwel geen enkel misdrijf met deze data zullen voorkomen en hooguit een enkel misdrijf ermee zullen oplossen. Typerend vond ik een eerdere uitspraak van de minister aan de overkant, toen hij omstandig uitlegde dat slimme boeven ook wel eens domme fouten maken. Als dat gebeurt, dan kunnen wij deze wet gebruiken om ze in de kraag te vatten. Ik hoorde iets soortgelijks bij collega Franken. Ik denk dan: zoveel geleerdheid en dan toch zulke opmerkingen. U weet, voorzitter, dat ik mijn studie rechten nooit heb afgemaakt. Daar zal het wel aan liggen, maar ik kan mij niet voorstellen dat wij een wet maken waarvan wij op voorhand vaststellen dat die alleen voor de allerdomste boeven een geschikt middel is om op te sporen. Dat is ook een belediging van politie en justitie, lijkt mij.

Het voorstel implementeert een Europese richtlijn die bedoeld was om de regels in de Europese Unie te harmoniseren. Maar daar komt bar weinig van terecht. Duidelijker dan collega Franken kan ik dat niet zeggen. Hij heeft het allemaal opgesomd. Per land verschillende bewaartermijnen en de mogelijkheden voor politie en justitie om gebruik te mogen maken van de verzamelde gegevens. Per land verschillende kosten en hoe ze worden toebedeeld. Terwijl we Europese providers

opzadelen met bureaucratie en kosten worden Amerikaanse providers uitgezonderd. Hoe cynisch. Waar kwam de oproep om tegen het terrorisme te strijden ooit vandaan? Dat is eigenlijk heel slim van die Amerikanen. Collega Franken geeft aan dat het CDA ronduit ongelukkig is met deze richtlijn.

Nederland zet op de implementatie van Europese regelgeving ook weer een nationale kop. In plaats van te volstaan met de vereiste zes maanden bewaartermijn kiest de regering ongemotiveerd voor twaalf maanden. Ook dat heeft collega Franken uitgelegd. Ook daarom moeten we er maar niet mee akkoord gaan. Natuurlijk, Europese richtlijnen moeten worden geïmplementeerd. En inderdaad, de implementatietijd is eigenlijk al voorbij. Maar laten wij niet roomser zijn dan de paus. Andere landen moeten ook nog implementeren. In andere landen zijn ook problemen. Een evaluatie is al aanstaande. Maar als de regering Brusselse richtlijnen gebruikt om ons met nationale koppen op te zadelen, is dat de verantwoordelijkheid van de regering en niet het probleem van deze Kamer. Dat moeten wij goed uit elkaar weten te houden. De regering weet dat deze Kamer nogal allergisch is geworden voor nationale koppen door de uiterst vervelende ervaringen in het verleden. Ik noem het duistere spel van minister van der Hoeven met de zogenaamde slimme meters en haar veronderstelling dat deze Kamer wel een beetje dom zou zijn, maar gelukkig traptten wij niet in die nationale kop. Staatssecretaris Bijleveld kreeg scherpe kritiek op haar nationale kop op de paspoortwet, maar zij kwam met de schrik vrij. En nu dus weer zo'n nationale kop. Het lijkt wel besmettelijk.

Als ik moet samenvatten, dan geldt wat mij betreft het volgende. Ook hier baseer ik mij goeddeels op de argumentatie van de heer Franken. Dit wetsvoorstel is onzinnig, onnodig, overbodig, overdone, onuitvoerbaar en peperduur. Wij maken politie en justitie blij met een dooie mus en verspillen kostbare kennis en kunde door ons op schijnveiligheid te richten in plaats van ons met echte veiligheid bezig te houden. Dat moesten we dus maar niet doorzetten. Eigenlijk zouden wij moeten zeggen: Nee, mijnheer de minister, dat gaat zo niet.

Ik denk dat vrijwel iedereen het met mij eens is. Laat ik het wat minder pedant zeggen: ik ben het vrijwel eens met iedereen hier in deze zaal. Wij weten van elkaar dat wij dit een slechte richtlijn vinden en een slechte implementatiewet. Wij weten dat de woordvoerder van het CDA degene is die het meest tegen deze wet is. Ik vind het dan een vreemde gewaarwording, bijna een emotionele en niet rationele, dat juist die woordvoerder ons uitlegt dat wij toch maar ja tegen deze wet moeten zeggen.

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Ik moet het nu toch een beetje voor de heer Franken opnemen. De heer Kox heeft toch ook gehoord dat onze collega twee heel zware voorwaarden heeft gesteld aan de regering, zodat de CDA-fractie niet anders kan dan uiteindelijk morgen voor het wetsvoorstel stemmen? Maakt dat dan geen enkele indruk op hem?

De heer **Kox** (SP): Collega Franken maakt altijd indruk op mij, net zoals Galilei veel indruk op mij maakte toen hij manmoedig zei: Nou ja, dan doen wij dat maar niet van die aarde en die zon. Desalniettemin vind ik dat de moties van collega Franken niet de essentie van zijn

Kox

kritiek op het wetsvoorstel raken. Ik heb het idee dat, als je een motie formuleert om een wet te verbeteren, je dat erin moet leggen. Wellicht komt er nog een wijziging van de moties. Tegen de normale regels in heeft het CDA de moties namelijk al in eerste termijn aangeboden. Misschien kunnen ze in tweede termijn nog worden geperfectioneerd.

De heer **Franken** (CDA): Ik wil even reageren op de heer Engels die in wat cynische bewoordingen de door mijn fractie ingediende moties beoordeelde. Ik denk dat dit cynisme niet op zijn plaats is. Ik wil de heer Engels aanraden om deze moties eens goed te lezen, opdat hij beseft wat de strekking ervan is. Dat is niet zo oppervlakkig als hij het voortdurend doet voorkomen.

De heer **Kox** (SP): Ik ben dit met collega Franken eens. In de twee moties kan men in de inleiding dezelfde overweging lezen. Klip-en-klaar is hierin verwoord dat het niet en de noodzaak van deze richtlijn en dit implementatiewetsvoorstel twijfelachtig zijn. Dit zou ertoe moeten leiden dat je als lid van deze Kamer van heroverweging niet voor zo'n wetsvoorstel stemt. Het is zeker een substantieel element.

Overigens zijn mijn opmerkingen in de richting van collega Franken – hij weet dat ook wel – niet cynisch bedoeld. Wij hebben op dit dossier vanaf 2004 gelijk opgetrokken. De heer Franken liep voorop. Daarom vind ik het nog steeds – maar dit is de eerste termijn, dus wie weet wat er nog kan gebeuren – pijnlijk dat dit wetsvoorstel door hem verdedigd moet worden. Hij heeft ons uitgelegd dat er tegenwoordig heel moderne varianten van brandstapels zijn die wij nog niet kennen. Paus Urbanus is dus nog niet zo vergeten als ik wel dacht. Maar, collega Franken, ter geruststelling, ik noem Donker Curtius die niet alleen de Grondwet van Thorbecke door de Kamer heeft gehaald, maar er ook persoonlijk voor heeft gezorgd dat zijn wetsvoorstel ter afschaffing van geseling en openlijke tepronkstelling aangenomen is. Dat kunnen ze u dus ook niet aandoen: geselen mag niet, te pronk stellen mag niet, ze mogen u niet op de brandstapel zitten, wat wilt u eigenlijk nog meer?

Kortom, ik wil een beroep doen op collega Franken en alle andere collega's in deze Kamer om te zorgen voor een reddingsplan voor de wetenschappelijke rationaliteit van collega Franken. Als wij er met ons allen voor zorgen dat dit wetsvoorstel niet in zijn huidige vorm wordt aangenomen, denk ik te weten wie morgen om het hardst hoera, hoera zal roepen.

□

De heer **Koffeman** (PvdD): Voorzitter. Is het waar dat we liever tien mensen onschuldig in de cel zien dan één schuldige op straat? Hoe verontrustend is het als toonaangevende politici, van wie er één het inmiddels tot minister van Buitenlandse Zaken gebracht heeft, dit soort uitspraken doen om aan te geven dat het recht op privacy en rechtsbescherming ondergeschikt gemaakt zou moeten worden aan zaken als terrorismebestrijding en andere aanleidingen tot verstrekkende opsporingsmethoden?

Volgens het Kamerlid Van Haersma Buma van de CDA-fractie zijn veiligheid en privacy prima in balans. Fred Teeven van de VVD-fractie vindt dat het College bescherming persoonsgegevens mensen niet onnodig

bang moet maken. Wie niets te verbergen heeft, hoeft zich volgens hem ook nergens zorgen over te maken. Is dat de mening van dit kabinet bij het indienen van dit wetsvoorstel: wie niets te verbergen heeft, hoeft zich ook nergens zorgen over te maken?

De politiek die het vertrouwen van de burger meer en meer kwijtraakt, probeert via "nieuw-flinkse" maatregelen daadkracht te tonen en stelt daarmee de burger bloot aan grote bedreigingen van zijn privacy. Termen als "dader" en "verdachte" worden steeds verder opgerekt. Je mag steeds sneller opsporingsbevoegdheden in een vroeg stadium toepassen. Het is een makkelijke discussie. Wat wil je liever: dat er op vijf onschuldige mensen een telefoontap wordt gezet of een terroristische aanslag? Wie niet voor ons is, is tegen ons.

Gelukkig ligt het in de Eerst Kamer allemaal een stuk genuanceerder. Als ik het goed beluister, voelt eigenlijk niemand voor dit wetsvoorstel. Echter, maakt dit materieel verschil voor de uitkomst? Of geldt in coalitieverband alsnog: wie niet voor ons is, is tegen ons?

Bart Schermer – Rosanne Hertzberger heeft hierover een artikel geschreven – beschrijft in zijn proefschrift het feit dat de wetgeving de techniek niet kan bijhouden. Daarom pleit hij ervoor de wetgeving techniekonafhankelijk op te stellen. Technologie ontwikkelt zich te snel en daarom moet de achterliggende gedachte gereguleerd worden en niet de camera's of de telefoontaps zelf. Een voorbeeld is de definitie van "persoonsgegevens" in de huidige privacywetgeving. Het gaat nu nog om gegevens in een database die te koppelen zijn aan een persoon. Maar als straks onze Senseo-apparaten gaan communiceren met Albert Heijn, is dat dan ook een persoonsgegeven?

Er is alle aanleiding om persoonsgegevens helder te definiëren en te beschermen en ze niet op voorhand gedwongen vast te leggen in het kader van "je weet maar nooit waar het goed voor kan zijn". Met net zo veel reden kan gesteld worden "je weet maar nooit waar het slecht voor kan zijn". Het is onze taak om het voorzorgsbeginsel te hanteren als de privacy en de rechten van burgers kunnen worden aangetast door overheidsmaatregelen die onvoldoende helder gedefinieerd of doordacht zijn, die in strijd zijn met elementaire burgerrechten en waarvan onduidelijk is waarom de kosten worden neergelegd bij de internet providers en dus indirect bij de burger zelf. Welk belang heeft de burger daar eigenlijk bij en wie van de burgers heeft daarom gevraagd?

Ik citeer uit het artikel van Rosanne Hertzberger: "Onderzoek van het Nationaal Comité 4 en 5 mei laat zien dat privacy niemand interesseert als het tegenover meer veiligheid staat. Dat vind ik vreemd, want voor mij is privacy een van de noodzakelijke voorwaarden om het recht op een persoonlijke levenssfeer, maar ook andere grondrechten als de vrijheid van meningsuiting en religie, te kunnen waarborgen ... Privacy wordt vaker gezien als een obstakel dan een fundamenteel recht. Dat komt door die stiekeme sfeer, dat anonieme dat eraan kleeft. Maar privacy is een middel om machtsverhoudingen in stand te houden. Hoe meer ik over jou weet, hoe meer controle ik op jou kan uitoefenen ... Een realistisch scenario is dat machthebbers hun eigen informatie beter kunnen afschermen en meer informatie over andere mensen kunnen krijgen dan de gewone burger. Daardoor zal de machtsbalans verstoord raken, want kennis is

macht. De overheid heeft altijd meer middelen tegenover het individu. En omdat privacy een individueel recht is, legt dat het altijd af tegen het collectieve nut. Het nut van de maatschappij gaat altijd voor."

Mr. P.J. Westerhof van CompuLegal zei daarover tien jaar geleden al dat het strafprocesrecht naast waarheidsvinding vooral ook de bescherming van de burger als hoofdfunctie heeft. Het gaat in het strafprocesrecht mede om een evenwicht tussen de bescherming van de verdachte en de kwaliteit van de waarheidsvinding. Inmiddels zijn we zo ver dat de grondrechten van zowel de individuele burger als de samenleving als geheel "mede in de afweging worden betrokken". Een efficiënt strafprocesrecht dat de burger een gevoel van veiligheid geeft en een gevoel dat recht is gedaan lijkt daarmee een andere, fundamentele inhoud te hebben gekregen. Westerhof zegt daarover: "De fundamentele vraag gaat dan ook minder over opsporingsbelangen, hoe legitiem ook, gaat ook minder om economische belangen, hoe belangrijk ook, gaat ook niet om bescherming van persoonlijke vrijheden op de Digitale Snelweg, hoe essentieel ook. De fundamentele vraag betreft een grondhouding, namelijk of een overheid welke door de burger op basis van democratische beginselen boven zich is gesteld teneinde de belangen van deze burgers te behartigen, het recht heeft zijn burgers op een manier te bejegenen welke op gespannen voet staat met deze zelfde democratische beginselen." Die cruciale vraag is door het kabinet in het kader van de opslag van gegevens waarover we nu spreken, niet beantwoord. Graag een reactie van de minister.

Nadat geconstateerd werd dat het huidige wetgevingsskader niet meer voldoende aansloot op de huidige dagelijkse praktijk is gekozen voor een vlucht vooruit in de vorm van meer controle door meer regelgeving. Waar het bedrijfsleven minder en minder gecontroleerd wordt door een overheid die inzet op privatisering en zelfregulering worden burgers steeds intensiever gecontroleerd. Hier zal een breed maatschappelijk debat over moeten worden gevoerd, voordat onze zwaar bevochten vrijheden met enkele penne streken ongedaan worden gemaakt. Vertrekpunt bij deze discussie zou het "beginsel van informatiele zelfbeschikking" kunnen zijn, zoals dit door de wetenschapper Koers en anderen werd geformuleerd: "Elk individu heeft het recht van informatiele zelfbeschikking. Op grond van dit recht bepaalt elk individu in vrijheid de informatiele relaties die hij of zij wil aangaan met anderen en heeft elk individu zeggenschap over zijn of haar persoonlijke informatie en over doel en aard van zijn of haar informatiele relaties met anderen."

Oud-minister Sorgdrager van Justitie antwoordde in 1997 op vragen van de Tweede Kamer dat elektronische post niet onder de grondwettelijke bescherming van het briefgeheim valt. In een voorstel tot wijziging van artikel 13 van de Grondwet, dat het brief-, telefoon- en telegraafgeheim bevat, wilde het kabinet het briefgeheim uitbreiden tot bescherming van "vertrouwelijke communicatie". E-mail valt echter niet zonder meer onder deze bescherming. Slechts versleutelde of anderszins beveiligde berichten genieten volgens de regering grondwettelijke bescherming. Slechts versleutelde of anderszins beveiligde berichten genieten volgens de regering grondwettelijke bescherming. Tegelijkertijd probeert het kabinet echter al sinds 1993 encryptie te

verbieden, waarmee het elektronisch verkeer tussen burgers dus een vogelvrije status zou krijgen.

Na de letterlijk door de senaat geformuleerde wet inzake het opslaan van biometrische gegevens – verschillende fracties in dit huis waren niet eens op de hoogte van de ongebruikelijke en onnodige ingelaste stemming over de wet – staan we op de drempel van een nieuwe stap richting een Big Brothersamenleving.

De bewaarplicht telecomgegevens die noodzakelijk zou zijn voor het in kaart brengen van terroristische netwerken is de volgende stap. Het kabinet wil het bel- en internetgedrag van alle Nederlanders anderhalf jaar opslaan. Wie belt en sms't met wie? Vanaf welke locatie en hoe lang? Welke internetsites worden bezocht?

Het kabinet is er niet in geslaagd aan te tonen dat de maatregel noodzakelijk, effectief en proportioneel is. "Wenselijk" lijkt voor het kabinet een voldoende legitimatie om vrijheden van burgers drastisch in te perken. Wenselijk voor wie eigenlijk? Voor de burger of voor de overheid? Graag een reactie.

De invoering wordt gerechtvaardigd met het altijd voor velen valide argument van strijd tegen het terrorisme, maar zou ook heel wel op termijn kunnen worden ingezet om minder zware misdrijven op te sporen zoals illegaal downloaden van films of illegaal kopiëren van dvd's. Kohnstamm, Dubbeld en Smeets gaven daarover in een artikel in Trouw vorige week aan, dat een slimme terrorist zijn mails natuurlijk verstuurt vanaf een Amerikaans account, telefoneert via Skype en zijn explosievenresearch doet in een internetcafé. Booswichten ontspringen de dans en brave burgers worden aangetast in hun privacy.

Het zijn niet de terroristen die aangepakt worden met de voorgenomen maatregel, maar primair de vrijheden van de Nederlandse burger. Het is onze plicht vergaande en waarschijnlijk onomkeerbare maatregelen kritisch tegen het licht te houden en te beoordelen op noodzaak, effectiviteit en mogelijke risico's. Het kabinet is er vooralsnog niet in geslaagd die noodzaak, effectiviteit en mogelijke risico's voldoende in kaart te brengen en de in de samenleving bij deskundigen breed levende zorgen weg te nemen. Om die reden past een pas op de plaats en kan de Kamer naar het oordeel van de Partij voor de Dieren op dit moment, met de huidige kennis, niet instemmen met het wetsvoorstel.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet kinderopvang in verband met een herziening van het stelsel van gastouderopvang (31874).**

De **voorzitter**: Ik heet staatssecretaris Dijkzwa van harte welkom in de Eerste Kamer.

De beraadslaging wordt geopend.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Mevrouw de voorzitter. De VVD-fractie heeft in het voorlopig verslag een groot aantal bezwaren genoemd tegen dit wetsvoorstel. De